

Memòria mapa de patrimoni cultural

Castellcir

iPAT Serveis Culturals

Novembre 2020

**Diputació
Barcelona**

Índex

1. Presentació.....	3
2. Agraïments.....	4
3. Metodologia.....	5
3.1. Marc teòric	5
3.1.1. Fitxes d'inventari.....	8
3.1.2. Criteris de selecció.....	9
3.1.3. Elements no catalogats-descartats	10
3.2. Metodologia de treball	10
3.2.1. Fase prèvia de documentació	10
3.2.2. Treball de camp.....	14
3.2.3. Treball de gabinet	15
4. Context geogràfic i històric.....	16
4.1. El medi físic	16
4.1.1. Geomorfologia.....	16
4.1.2. Hidrografia.....	18
4.1.3. Clima	18
4.2. El poblament.....	19
4.2.1. Població i estructura econòmica.....	19
4.2.2. Ocupació del territori	21
4.2.3. Castellcir i el seu entorn	21
4.3. Origen i símbols de Castellcir.....	22
4.3.1. Síntesi històrica	22
4.3.2. Toponímia	23
4.3.3. Escut i bandera.....	24
4.4. Estat legal de protecció dels béns culturals.....	24
4.5. Equipaments patrimonials.....	28
5. Diagnosi	29
5.1. Patrimoni immoble.....	31
5.1.1. Nuclis de població i conjunts arquitectònics.....	33
5.1.2. Edificis	37
5.1.3. Elements arquitectònics	52
5.1.4. Jaciments arqueològics.....	53

5·1·5. Elements d'obra civil	55
5·2. Patrimoni moble	57
5·2·1. Element urbà	57
5·3. Patrimoni documental	58
5·4. Patrimoni immaterial	58
5·4·1. Manifestacions festives	59
5·4·2. Tradició oral	60
5·4·3. Música i dansa	60
5·5. Patrimoni natural	61
5·5·1. Espècimens botànics	61
5·5·2. Zones d'interès	62
6. Elements fixats i no fixats	66
7. Bibliografia i netgrafia	68

1. Presentació

Aquest document s'emmarca dins el programa *Estudis i projectes de Patrimoni Cultural*, promogut per l'Oficina de Patrimoni Cultural (OPC) de la Diputació de Barcelona.

L'Oficina de Patrimoni Cultural està especialitzada en la cooperació i promoció del patrimoni cultural local, que s'organitza a partir de l'articulació d'un seguit de xarxes territorials (Xarxa d'Arxius Municipals, Xarxa de Museus Locals) i programes sectorials (Programa d'Estudis i Projectes) que posen a l'abast dels municipis un conjunt de serveis i accions de suport a l'organització, gestió, conservació, tractament, difusió i comunicació del conjunt de béns patrimonials presents en el territori i, sobretot, als equipaments culturals especialitzats que actuen des de l'àmbit municipal.

Un dels seus objectius principals és donar suport a les polítiques i estratègies dels ajuntaments en relació amb la conservació, la recerca, la difusió i la dinamització dels béns patrimonials del seu territori. En aquesta línia, es duen a terme una sèrie d'actuacions per facilitar a les administracions locals la presa de decisions sobre el patrimoni, entre les quals es troba la promoció de la realització dels Mapes de Patrimoni Cultural Local, abans anomenats Inventaris del Patrimoni Cultural.

L'ajuntament de Castellcir, interessat en disposar d'una eina de coneixement dels elements patrimonials que es troben en el seu municipi, va signar l'any 2019 un conveni amb la Diputació de Barcelona per tal d'elaborar un Mapa de Patrimoni del seu terme.

La redacció d'aquest fou encarregat a l'empresa iPAT Serveis Culturals, SCP. La realització del treball ha estat executada pels historiadors i arqueòlegs Xavier Bermúdez López i Cristina Belmonte Santisteban, sota la coordinació de Pedro Barbado, tècnic de l'OPC.

2. Agraïments

La realització del Mapa de Patrimoni Cultural de Castellcir ha comptat amb la col·laboració d'una sèrie de persones que, gràcies al seu coneixement del territori i la seva experiència, han estat indispensables per a elaborar l'inventari de béns patrimonials amb el màxim d'exhaustivitat possible.

En primer lloc, volem agrair a l'Ajuntament de Castellcir el seu interès en contribuir a la valorització del seu patrimoni cultural i natural, així com també per donar-nos suport logístic i facilitar-nos bibliografia i les gestions pertinents. Volem destacar-ne la implicació de la regidora Elisabet Blaya i del treballador municipal Magí Sala Portet.

No podem deixar de banda els múltiples veïns que, molt amablement, han atès les nostres preguntes i ens han adreçat (i fins i tot acompanyat) al lloc on es troben alguns dels elements que cercàvem, en especial aquells que viuen als masos i coneixen a la perfecció el territori.

També volem donar les gràcies al tècnic de l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona Pedro Barbado per la seva tasca de supervisió, fer d'enllaç amb l'Ajuntament i atendre els dubtes sorgits durant la redacció del treball.

A tots ells, el més sincer agraïment.

3. Metodologia

3.1. Marc teòric

El Mapa de Patrimoni Cultural Local és una eina de coneixement de la globalitat dels béns patrimonials d'un municipi determinat, des d'una concepció àmplia del patrimoni cultural.

La finalitat d'aquest tipus de treball consisteix, doncs, en recopilar de manera exhaustiva tots aquells elements que són reconeguts com a rellevants o singulars d'aquella població pels seus valors històrics, artístics, simbòlics i/o identitaris.

A tals efectes, l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona ha establert una metodologia concreta que permet englobar-hi totes les accepcions esmentades. Aquesta té com a principal eina de treball un inventari elaborat a partir d'una base de dades que consta d'una fitxa per cada bé catalogat. La base de dades, a banda de recollir la informació relativa als elements patrimonials, també permet classificar-los en diferents categories, extreure'n anàlisis més generals i realitzar estudis estadístics. La finalitat és poder-ne fer les valoracions corresponents, tant a nivell individual com a nivell global, tant del seu estat de conservació com del nivell de protecció que té o de les seves característiques històriques.

El Mapa de Patrimoni Cultural Local és, doncs, una eina que facilita a l'Ajuntament i a la població del municipi en general l'accés a la informació detallada de cada element patrimonial. D'aquesta manera, es converteix en un mitjà de coneixement, però també és primordial per a l'establiment de mesures destinades a la protecció i conservació dels béns culturals, així com per a la planificació dels projectes de rendibilització social. En aquest sentit, és un instrument molt útil a l'hora d'elaborar projectes de difusió i dinamització cultural: rutes didàctiques o turístiques, publicacions, jornades de debat, conferències, etc. També es recomana tenir-lo en compte en futures modificacions del planejament urbanístic, en la planificació de senyalització i/o en la coordinació de programes conjunts amb municipis veïns.

Una de les característiques d'aquesta eina de treball és la seva flexibilitat per adaptar-se a les circumstàncies conjunturals de cada municipi. Per tant, es pot realitzar un mapa de patrimoni personalitzat que permet aproximar-se de manera més acurada a la realitat patrimonial de cada població i el seu entorn immediat.

A més, és un instrument dinàmic que permet afegir o descartar elements quan es

consideri oportú, ja sigui per l'aparició d'elements desconeguts en el moment de la realització del treball (nous jaciments arqueològics, donacions de col·leccions, etc.), o bé en el cas que s'hagin de suprimir elements per robatori, destrucció natural o antròpica, o canvis de criteris.

Cal entendre els Mapes de Patrimoni Cultural Local com a documents que recullen la informació sobre tot el patrimoni existent al municipi o relacionat amb ell, a partir d'una base de dades que relaciona cada element patrimonial amb unes coordenades que l'ubiquen en un espai concret. Ara bé, no s'han de confondre amb treballs de recerca que contemplen objectius científics elaborats a partir de plantejaments concrets o hipòtesis que cal corroborar. Ni pretenen fer una història del municipi, ni fer una anàlisi de l'evolució social o econòmica, ni un estudi estadístic o demogràfic d'aquell poble. Tampoc es tracta de catàlegs del patrimoni arquitectònic o urbanístic del municipi amb una normativa associada de protecció. Per tant, no té cap influència ni transcendència en la protecció urbanística d'un bé o element, tot i que sí que poden servir com a document base per a futures catalogacions.

A partir d'aquest treball es poden gestionar i implementar futures polítiques culturals o patrimonials, programar recerques o elaborar plans de protecció urbanístics, però sempre com un punt d'inici, sense capacitat legal ni normativa.

Els béns patrimonials inclosos en el Mapa de Patrimoni cultural es classifiquen segons la següent tipologia:

1.- Patrimoni immoble	1.1.- Edificis
	1.2.- Conjunts arquitectònics
	1.3.- Elements arquitectònics
	1.4.- Jaciments arqueològics
	1.5.- Obra civil
2.- Patrimoni moble	2.1.- Elements urbans
	2.2.- Objectes
	2.3.- Col·leccions
3.- Patrimoni documental	3.1.- Fons d'imatges
	3.2.- Fons documental
	3.3.- Fons bibliogràfic

4.- Patrimoni immaterial	4.1.- Manifestacions festives
	4.2.- Tècniques artesanals
	4.3.- Tradició oral
	4.4.- Música i dansa
	4.5.- Costumari
5.- Patrimoni natural	5.1.- Zones d'interès natural
	5.2.- Espècimens botànics singulars
	5.3.- Jaciments paleontològics

Dins la categoria de **patrimoni immoble** s'inclouen tots aquells edificis considerats singulars pel seu valor monumental, artístic, històric, etnològic, identitari, religiós, industrial o simbòlic. Aquests poden ser un bé per sí sols o pertànyer a un conjunt arquitectònic, entenent com a tal una agrupació d'estructures complexes composades per diversos elements edificats. En la tipologia d'elements arquitectònics s'inclouen elements rellevants d'un edifici: parts singulars d'edificis, elements d'origen arquitectònic que ja no formen part de cap edifici, i elements que formaven part de l'entorn inherent d'un edifici. També s'inventarien en aquest apartat els jaciments arqueològics de qualsevol tipus i cronologia, així com els elements destacats d'obra civil, de caràcter públic o comunal.

Els elements inventariats com a **patrimoni moble** són aquells que es poden traslladar sense perjudicar el propi element ni cap bé immoble al qual estiguin units. Dins aquest àmbit s'han distingit tres categories: els elements urbans, és a dir, aquells monuments o elements commemoratius o ornamentals instal·lats a la via pública i els objectes i les col·leccions que per la seva singularitat tenen un interès especial.

Els fons d'imatges, fons documentals i fons bibliogràfics pertanyen a la categoria de **patrimoni documental**. Els primers fan referència a sèries d'imatges (fotografies, films, etc.) d'un fons o una col·lecció classificada segons criteris temàtics o de propietat. Els fons documentals són sèries de documents conservats en un arxiu, que pot ser de titularitat pública o privada. S'entén com a fons bibliogràfics aquelles sèries de llibres que formen part d'un arxiu, biblioteca o col·lecció i que tinguin un valor històric i, per tant, patrimonial.

El **patrimoni immaterial** inclou les manifestacions festives, tècniques artesanals,

tradició oral, música, dansa i costumari. Dins l'apartat de manifestacions festives es recullen les festes populars locals que destaquen per alguna activitat singular específica dins la festa, formin part o no del cicle festiu anual, religiós o laic. D'aquesta manera, no s'inventarien les festes que se celebren habitualment a tots els municipis (Festa Major, Carnestoltes, etc.) però que no presenten cap particularitat que la diferenciï de la mateixa festivitat celebrada en una altra població. Pel que fa a les tècniques artesanals, s'inventarien aquelles manifestacions singulars i específiques de la localitat o el seu entorn, en relació als oficis, a l'artesanía, a la gastronomia, etc. S'entén com a tradició oral qualsevol referència d'origen no literari (transmesa oralment tot i que es pot haver publicat) relacionada amb llocs o elements del terme: contes, llegendes, etc. L'àmbit del patrimoni immaterial també contempla les manifestacions musicals tradicionals singulars i específiques de la localitat, tant si es representen actualment com si s'han perdut. Finalment, en l'apartat de costumari es documenten aquelles maneres d'actuar o de fer, comportaments socials o actituds pròpies del municipi, ja estiguin en ús o bé s'hagin perdut.

El darrer àmbit de la tipologia establerta és el de **patrimoni del medi natural**, que abasta tres tipologies: zones d'interès, espècimens botànics singulars i jaciments paleontològics. La primera fa referència a aquells indrets amb un valor singular donat per les seves característiques botàniques, ecològiques, zoològiques, geomorfològiques o paisatgístiques, encara que hagin estat creades o alterades per actuacions antròpiques. Els espècimens botànics de caire singular inventariats tenen, sovint, més interès històric o cultural que no pas ecològic. I finalment, els jaciments paleontològics de qualsevol tipus i cronologia.

3.1.1. Fitxes d'inventari

L'eina bàsica que inclou tota la informació recollida sobre els béns patrimonials del municipi és una base de dades que conté una fitxa d'inventari per cada bé catalogat.

El model de fitxa utilitzat és el dissenyat per l'Oficina del Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, que comprèn els següents camps d'informació: Número de Fitxa; Codi; Àmbit; Denominació; Lloc/Adreça; Titularitat; Propietat; Tipologia; Ús Actual; Descripció; Observacions; Estat de conservació; Notes conservació; Autor; Any; Estil/Època; Segle; Emplaçament; UTM X; UTM Y; Altitud;; Accés; Núm. Negatiu; Fitxes associades; Historia; Bibliografia; Nº Inventari Generalitat; Protecció; Vincle; Autor de la fitxa; Data de registre; Data de modificació; i fins a un màxim de tres fotografies.

3.1.2. Criteris de selecció

Com hem esmentat anteriorment, la finalitat del Mapa de Patrimoni Cultural és recopilar de manera exhaustiva tots aquells elements que són reconeguts com a rellevants o singulars d'aquella població.

A tals efectes, l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona ha establert els criteris a seguir a l'hora d'incloure o descartar elements. En base a aquests criteris, s'ha adoptat una pauta per a la selecció de béns patrimonials, prioritzant:

1. Elements que disposen de protecció legal. Dins aquesta categoria s'inclouen:
 - Béns Culturals (BCIN o BCIL, segons la Generalitat o les Normes Subsidiàries del municipi)
 - Espais naturals protegits (PEIN, ZEPA, Xarxa Natura 2000, etc.)
 - Jaciments arqueològics (Inventari del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de Catalunya)
 - Edificis protegits (Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya).
2. Elements sense protecció legal, no inclosos en altres inventaris, però que tenen un interès patrimonial basat en el seu valor històric, artístic, etnològic o natural. Per determinar aquest valor s'ha considerat la integritat i conservació de l'element, la seva singularitat o excepcionalitat, la complexitat tècnica o la seva incidència en la societat del municipi. En el cas d'elements del patrimoni immaterial com cançons, llegendes, costumari, etc., atès que no és fàcil determinar-ne l'exclusivitat local, s'han inclòs aquells casos en què l'element recollit s'ha considerat d'interès i singularitat general.
3. Elements catalogats en l'Inventari del Servei del Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona (SPAL), oficina tècnica especialitzada en matèria de patrimoni arquitectònic, que té cura de l'assessorament i el suport tècnic i científic als municipis i els ens locals i de l'actuació en els seus monuments i centres històrics. En tractar-se de dos treballs similars, es va acordar entre els dos departaments de la Diputació i l'Ajuntament que en el Mapa de Patrimoni s'abocaria la informació de les fitxes del patrimoni immoble recollida en aquest inventari, adaptant-la als criteris de l'OPC.

3·1·3. Elements no catalogats-descartats

En el procés de selecció de béns patrimonials a incloure en el Mapa de Patrimoni, s'han descartat aquells elements que no reuneixen els requisits necessaris per formar-ne part.

A trets generals, i tenint en compte els criteris establerts per l'OPC, s'ha decidit no fer fitxa dels elements patrimonials poc representatius per un d'aquests motius:

- Els manca interès històric, artístic, simbòlic ni identitari. És el cas d'alguns masos, que ja estan enrunats, o algunes fonts i elements naturals sense cap particularitat i/o vinculació concreta, força abundants a la zona.
- No se n'ha pogut confirmar l'existència.
- No es troben situats dins el terme municipal.
- No es té informació suficient.

Aquests elements, que d'entrada no mereixen o no poden ser fitxats però sí citats, s'inclouen en l'apartat "d'elements no fitxats", on hi ha una relació de tots aquests béns.

Finalment, hi ha una sèrie d'elements que no han de ser fitxats ni aparèixer a l'apartat d'elements no fitxats. Es tracta dels següents casos:

- Entitats i associacions culturals, socials o esportives
- Biblioteques o altres equipaments culturals
- L'escut municipal
- Personatges il·lustres
- Manifestacions festives que es celebren habitualment al conjunt del territori català i que no tenen cap tret distintiu o característic.

3·2. Metodologia de treball

3·2·1. Fase prèvia de documentació

Abans d'iniciar el treball de camp, s'ha dut a terme una recerca documental sobre el

municipi de Castellcir, centrada en el buidatge de fons bibliogràfics susceptibles de contenir informació rellevant dels elements patrimonials del municipi.

En aquest sentit, els treballs previs de documentació han consistit en la consulta i el buidatge dels següents catàlegs, inventaris, arxius i webs amb informació digitalitzada:

Entitat	Departament i Unitat Administrativa
Inventari del Patrimoni Arquitectònic IPA (Gaudí)	Departament de Cultura. DG d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni Servei del Patrimoni Arquitectònic.
Inventari del patrimoni Arqueològic i Paleontològic (Cartes arqueològiques) (CC.AA) (Arqueodada)	Departament de Cultura. DG d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni Servei d'Arqueologia i Paleontologia
Inventari del Patrimoni Etnològic (IPEC)	Departament de Cultura. DG de Cultura popular i Tradicional
Catàleg del Patrimoni Festiu	Departament de Cultura. DG de Cultura popular i Tradicional
Inventari del Patrimoni Industrial (IPIC)	Museu de la Ciència i Tècnica de Catalunya (mNACTEC)
Patrimoni mundial declarat per la UNESCO a Catalunya	Departament de Cultura. DG d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni
Registre Museus	Departament de Cultura. DG d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni Servei de Museus i P. Moble
Cercador de Museus i col·leccions obertes al públic	Departament de Cultura. DG d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni Servei de Museus i P. Moble

Inventari d'Espais d'Interès Geològic a Catalunya	Departament Territori i Sostenibilitat
Inventari d'arbres monumentals i d'interès local i comarcal de Catalunya	Departament de Territori i Sostenibilitat
Patrimoni Natural Protegit	Departament de Territori i Sostenibilitat
Camins ramaders classificats	Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural
Memòries d'excavacions.	Servei d'Arqueologia i Paleontologia del Departament de Cultura. DG d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni
Museu d'Arqueologia de Catalunya	Departament de Cultura. DG Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni Museu d'Arqueologia de Catalunya
Entitat	Departament i Unitat Administrativa
Xarxa d'Arxius Comarcals	Departament de Cultura. DG d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni
Registre de Planejament Urbanístic de Catalunya	Departament de Territori i Sostenibilitat
Mapa Urbanístic de Catalunya	Departament de Territori i Sostenibilitat
Cartografia de Catalunya	Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC). Departament de Territori i Sostenibilitat
Mapa de fosses comunes Guerra Civil	Departament de Governació i de Relacions Institucionals
Cens de Simbologia Franquista de Catalunya	Departament de Governació i de Relacions Institucionals. Memorial Democràtic
Atles del Turisme a Catalunya	Departament d'Empresa i Ocupació
Mapa nacional dels recursos turístics intangibles	
Sistema d'Informació Territorial Municipal (SITMUN)	Oficina Tècnica de Cartografia i SIG Local. Diputació de Barcelona
Base de dades d'Història local	UAB-Diputació de Barcelona
Hermes	Diputació de Barcelona
Plans d'acció municipal, per municipis	Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC). Diputació de Barcelona

Xarxa d'Arxius Municipals	Oficina de Patrimoni Cultural. Diputació de Barcelona
Documentació patrimoni arquitectònic i catàlegs municipals	Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL). Diputació de Barcelona
Catàlegs de masies	Serveis d'Urbanisme Diputació de Barcelona
Catàlegs de camins	Gerència de Serveis d'Infraestructures Viàries i Mobilitat. Diputació de Barcelona
Inventari de ponts i pontons	Gerència de Serveis d'Infraestructures Viàries i Mobilitat. Diputació de Barcelona
Wikipedra. Inventari interactiu de barraques de pedra seca	Observatori del paisatge de Catalunya
EspeleoÍndex	Catàleg Espeleològic de Catalunya.
Inventari de rellotges de sol dels Països catalans	Societat catalana de Gnomònica
Goigs	Amics dels goigs
Pobles de Catalunya	Iniciativa del Centre d'Estudis i Divulgació del Patrimoni (CEDIP)
LEGENDiary Aplicació de llegendes i rondalles sobre el territori	Universitat de Girona
Arxiu Gavín	Arxiu privat, situat al monestir de les Avellanes (Os de Balaguer, Noguera, Lleida)
Entitat	Departament i Unitat Administrativa
Bisbats de Catalunya	Conferència Episcopal de Catalunya (Església Catòlica catalana)
Recerques genealògiques (SCGHSVN)	Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia, Vexil·lologia i Nobiliària
Centre de Documentació del CEC	Centre Excursionista de Catalunya
DDD, Dipòsit Digital de Documents de la UAB	Universitat Autònoma de Barcelona
RecerCAT Dipòsit de la Recerca de Catalunya	Universitats
Tesis doctorals en xarxa	Universitats
MDC Memòria Digital de Catalunya	Diversos
Racó. Revistes catalanes amb accés obert	Consorci de Biblioteques Universitàries

	de Catalunya
ARCA Arxiu de revistes catalanes antigues	Biblioteca de Catalunya
PADICAT Patrimoni Digital de Catalunya	Biblioteca de Catalunya
Catàleg Col·lectiu del patrimoni Bibliogràfic de Catalunya	Biblioteca de Catalunya
Cens de Biblioteques i altres Institucions de Catalunya amb Fons patrimonials	Biblioteca de Catalunya
Catàlegs de la Biblioteca de Catalunya	Biblioteca de Catalunya
Diccionari de les arts: arquitectura, escultura i pintura.	TERMCAT
Diccionari visual de la construcció	Departament de Territori i Sostenibilitat Generalitat de Catalunya

Pel que fa a la bibliografia, s'han consultat obres de caràcter general, com la Catalunya Romànica o molt particulars vinculades a la singularitat de cada fitxa, com poden ser memòries arqueològiques, o pel cas de Castellcir publicacions sobre molins o poues. També s'ha consultat bibliografia més concreta, dins la qual cal incloure les obres *Castellcir*, de Joan Dantí i Riu i Jaume Ruiz i Calonja, editada per Rafael Dalmau. De la mateixa editorial, també s'ha consultat *Aproximació a la Toponímia del Moianès. (Col·lecció "Camí Ral", núm. 30)* escrita per Jose Luis Rodríguez Lara. Per últim, també ha estat molt útil *Castellcir, recull onomàstic*, escrit per Enric Garcia-Pey i publicat per Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya i la Societat d'Onomàstica.

La consulta i el buidatge de tots aquests arxius, inventaris i fons bibliogràfics i documentals va permetre elaborar un primer llistat provisional d'elements, el qual va ser contrastat amb els responsables del seguiment per part de l'Ajuntament i l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, així com amb alguns dels informants que han col·laborat durant la realització del present treball.

3.2.2. Treball de camp

Aquesta tasca és indispensable per tal que la recollida de dades i descripció dels béns patrimonials sigui el més exhaustiva i acurada possible. A tals efectes, és indispensable la visita de cadascun dels elements catalogats: edificis, fonts, jaciments arqueològics, objectes, espècimens d'interès, etc.

La visita *in situ* ha permès, en primer lloc, situar geogràficament els elements amb precisió exacta, utilitzant sistema geodèsic de referència tridimensional ETRS89. En el

cas del patrimoni immaterial s'han posat coordenades quan el bé inventariat discorre en un lloc concret o característic. El cas de la tradició oral i peces musicals no s'han pogut ubicar en coordenades concretes, ja que afecten a tot el municipi. En el cas d'elements immobles amplis, tipus camins, boscos, jaciments arqueològics, barris o conjunts veïnals s'han posat les coordenades d'un punt intermedi o bé del inici o final del recorregut.

La inspecció presencial del lloc és bàsica a l'hora d'elaborar una descripció acurada de cada element, així com també per contrastar la informació extreta en la fase prèvia de documentació, ja que en molts casos els béns descrits en altres inventaris han sofert modificacions i canvis considerables, com en els casos de masies reformades o jaciments arqueològics destruïts.

Durant el treball de camp s'han fotografiat en format digital els elements que han estat localitzats. Excepcionalment no s'ha pogut obtenir fotografies d'alguns elements per problemes amb l'accés o per tractar-se d'esdeveniments organitzats durant el curs de l'any, i s'han utilitzat les fotografies generals de la zona o bé procedents d'algun arxiu o cedides per l'Ajuntament o entitat. La qualitat de les imatges, sovint ha estat determinada per condicionants físics irreversibles com la presència d'elements aliens a l'arquitectura, la dificultat d'accés i la manca de visibilitat o perspectiva.

Hem comptat amb la col·laboració d'alguns veïns que han facilitat la nostra feina i ens han obert les portes d'algunes finques particulars o ens han acompanyat a visitar alguns dels elements. També hem comptat amb el suport de l'Elisabet Blaya, regidora de cultura i sobretot d'en Magí, de la brigada municipal, que ens ha acompanyat i mostrat alguns d'ells.

En els casos de masos particulars, s'ha fet la descripció exterior de l'immoble, sense entrar-hi a dins.

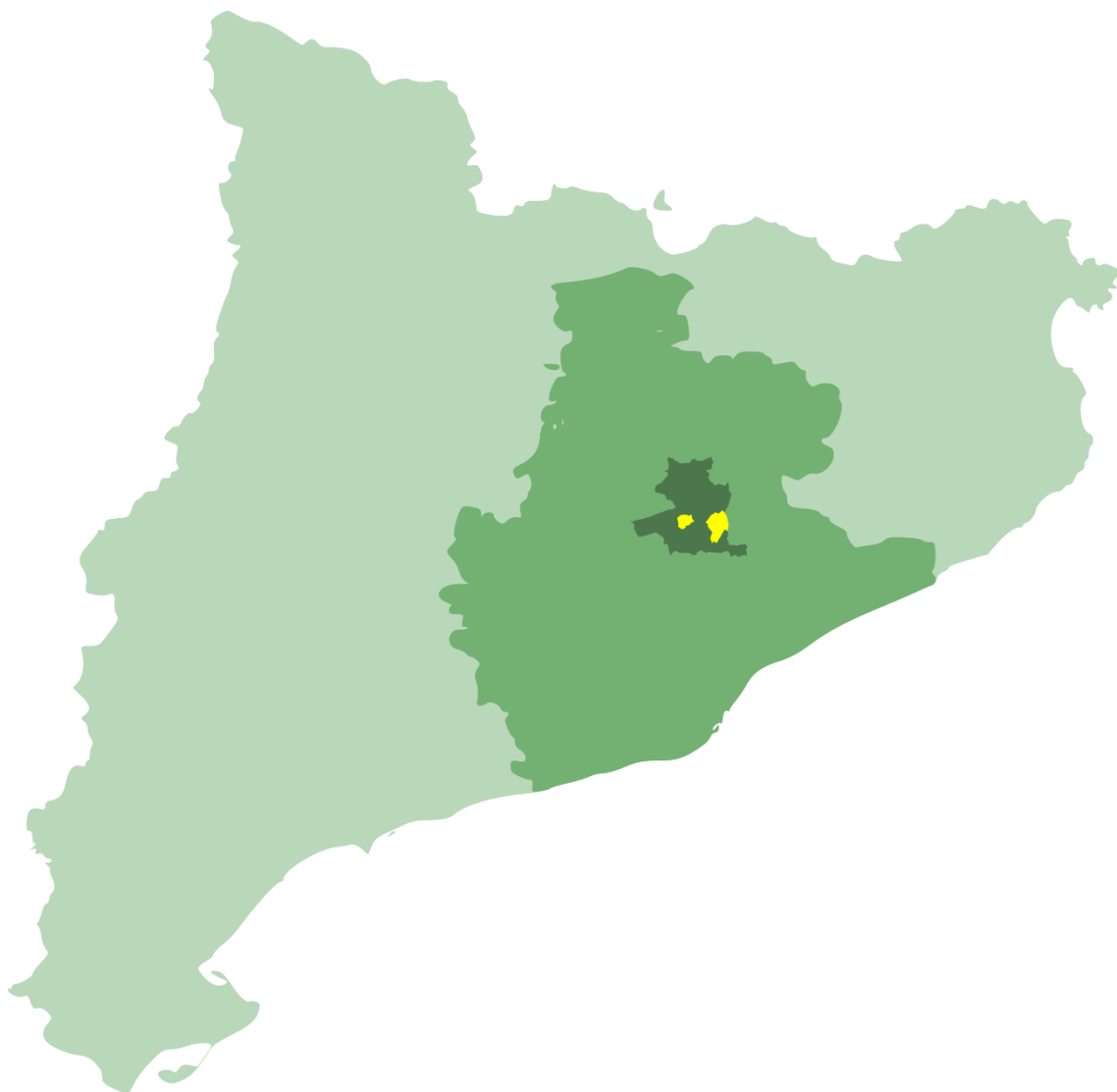
3·2·3. Treball de gabinet

La fase final del treball ha consistit en redactar la present Memòria, recopilant totes les dades obtingudes i elaborant les pertinents valoracions. Amb la informació obtinguda de la recerca documental i del treball de camp, tant gràfica com escrita i/o oral, s'han redactat les corresponents fitxes de cada element i s'ha fet una anàlisi i un diagnòstic concrets sobre la rellevància, tipologia, potencialitat i possibilitats del patrimoni cultural de Castellcir

4. Context geogràfic i històric

4.1. El medi físic

El terme municipal de Castellcir es troba subdividit en dues parts: a l'est, el terme històric de Castellcir; a l'oest, l'antic terme de Marfà. Ambdós es troben a la franja central de la comarca del Moianès, flanquejant la partió entre Moià i Castellterçol.

Situació del municipi de Castellcir (en groc) en relació a la comarca del Moianès i la província de Barcelona.

4.1.1. Geomorfologia

Tractarem aquest apartat amb especial atenció, considerant tant les especificitats locals com les del seu entorn, degut a la incidència que té sobre molts dels béns del

mapa de patrimoni: el procés de formació geològica no només ha configurat el relleu del municipi, sinó que ha condicionat la formació de cavitats (especialment balnes) i ha posat pedra abundant i de qualitat a disposició de les comunitats humanes que s'hi han assentat al llarg del temps.

La comarca del Moianès està formada essencialment per nivells de margues eocèniques i gresos i calcàries eocènics i oligocènics (cal fer especial esment dels nivells bartonians, rics en fòssils). Posteriorment, diversos cursos fluvials excavaren una conca d'erosió inclinada vers el Llobregat (al sud-oest).

Així doncs, els punts més elevats del relleu es troben al nord-est de la comarca, amb el puig Rodó (1.057 m), la Montjoia (994 m), el Puigdegollats (1.004 m) o el puig de l'Oller (1.061 m), entre d'altres. Les cotes més altes del municipi de Castellcir es troben a la franja de llevant del terme; de nord a sud, trobem el Puig-alt (916 m), el pla de la Bruga (935 m) i la Sera de Barnils (910m)

La posició del municipi de Castellcir a la franja central de la comarca li confereix les característiques generals de la mateixa, si bé participa dels relleus ondulats però tot just té part de la plana central, que és ocupada essencialment per Moià i Castellterçol.

Mapa geològic (font: ICGC, topogràfic 1:50000) del terme de Castellcir.

4.1.2. Hidrografia

L'orografia descrita anteriorment situa la major part del municipi en la conca hidrogràfica del Llobregat, excepte l'extrem sud-est del terme, que forma part de la del Besòs.

D'est a oest, els principals cursos fluvials que drenen les aigües del terme són el Tenes o riera de Castellcir (on tributen el torrent de la Sauva Negra i els cursos menors que venen de Santa Coloma Sasserra i Mirambel) i la riera de Fontscalents, que dona origen a la riera de Marfà o Golarda.

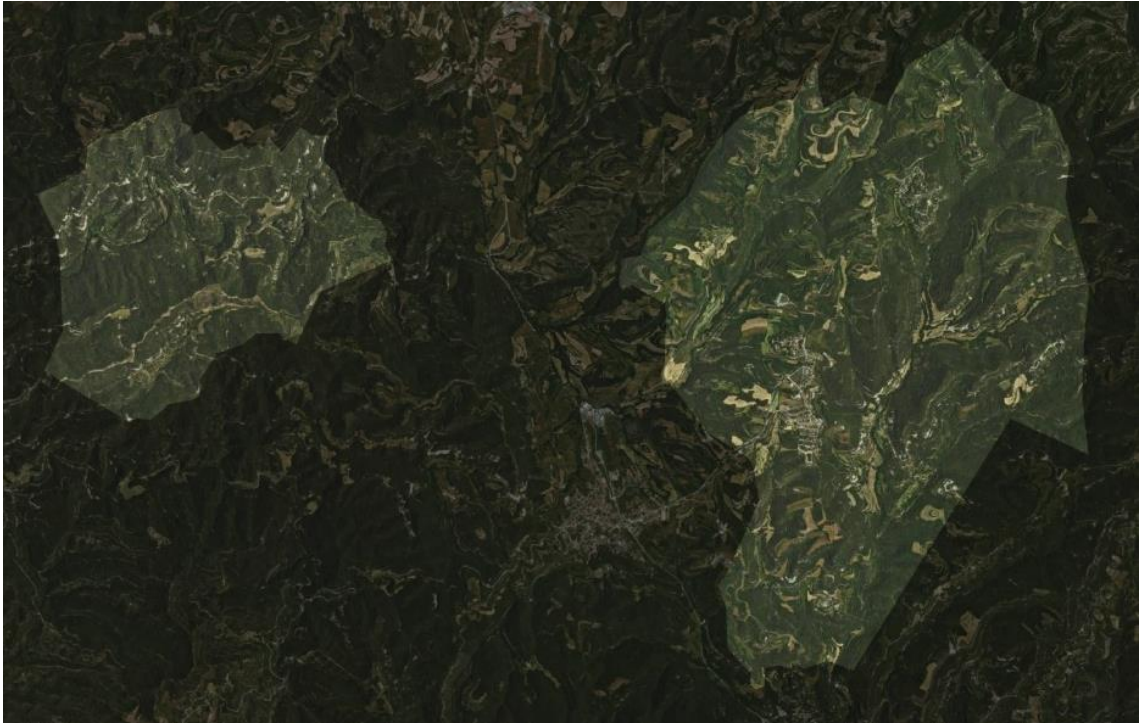
4.1.3. Clima

Castellcir té un clima mediterrani continental sub-humit condicionat per l'altitud i el relleu. Si recorrem a dades d'abast comarcal, la precipitació mitjana anual oscil·la entre els 600 i 700 mm i la temperatura mitjana anual al voltant dels 12 °C. Les precipitacions tenen les seves dades més baixes centrades als mesos de gener i de juliol, i les màximes al maig i l'octubre. Els hiverns són freds a tota la comarca i els estius càlids però amb nits fresques. L'amplitud tèrmica anual és de fins a 20 °C, i el període lliure de gebrades va de juny a octubre.

Anticipant en aquest punt una dada que serà represa en successius apartats, la formació de gel de la tardor fins la primavera fou un recurs explotat tradicionalment al terme mitjançant les poues de glaç.

4.1.4. Vegetació

La climatologia condiona clarament la vegetació, de manera que al terme hi conflueixen espècies mediterrànies d'interior i d'altres centreeuropees. Les zones boscoses, abundants, tenen presència de pi, pinassa, alzina, roure i faig, amb un ric sotabosc arbustiu i herbaci. Per la seva riquesa, hi ha dues zones del terme municipal protegides com a PEIN: el PEIN el Moianès i la Riera de Muntanyola, que inclou 842,25 ha (els 2/3 nord de l'antic terme de Marfà i la franja nord de la resta del terme de Castellcir) i el PEIN la Sauva Negra, que inclou 67,77 ha de l'extrem nord-est del terme de Castellcir).

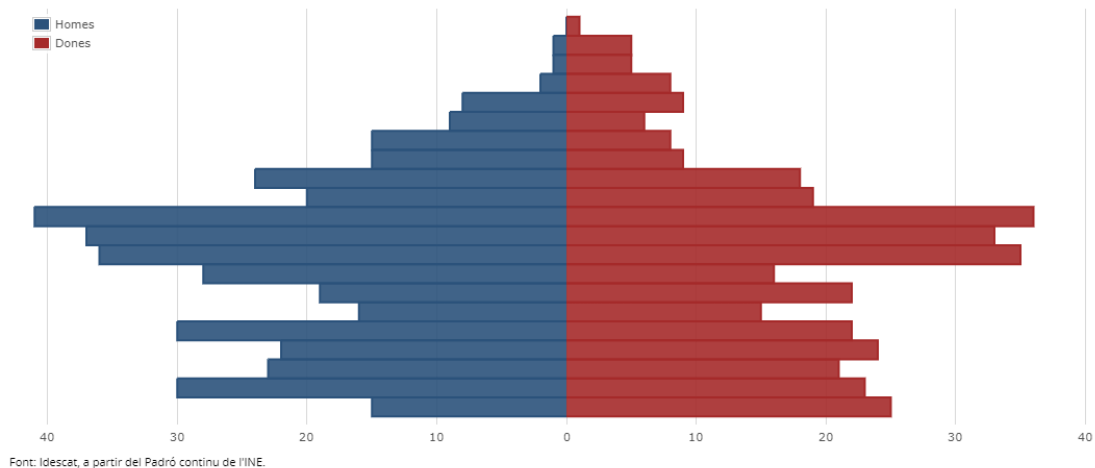
Ortoimatge del terme de Castellcir, on s'aprecia el predomini de les zones abruptes muntanyoses.

4.2. El poblament

4.2.1. Població i estructura econòmica

Segons les dades del padró municipal publicades a idescat.cat, Castellcir tenia 752 habitants l'any 2019, amb un lleuger predomini (el 52%) de població masculina. Per edats, el gruix de la població està comprés entre els 35 i els 64 anys.

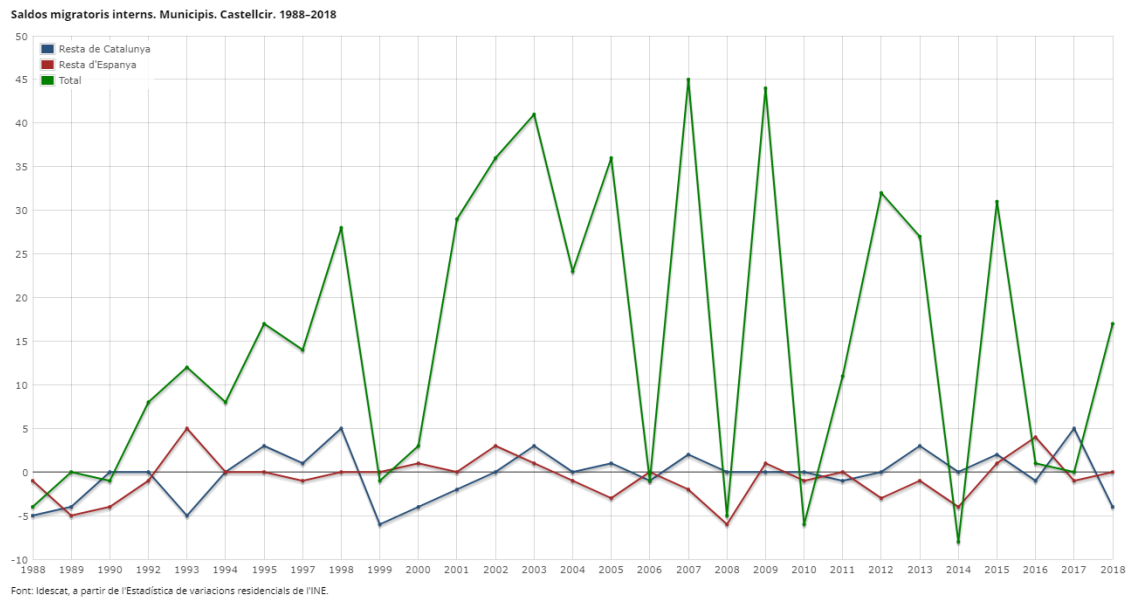
Població. Per sexe i edat quinquenal. Castellcir. 2019

Piràmide demogràfica de Castellcir (dades de 2019).

En les darreres dècades, la població de Castellcir s'ha més que doblat. Si prenem les dades del padró continu de l'INE (1988-2019), el creixement és essencialment degut a

un saldo migratori positiu respecte a la resta de Catalunya, que va ser notable entre l'any 2000 i el 2015:

Pel que fa a l'ocupació, predominen els llocs de treball relacionats amb el sector industrial, seguits a distància pels serveis, la construcció i l'agricultura. Hi ha un clar predomini de l'activitat realitzada des del règim general de la S.S. La taxa d'atur és reduïda.

	juny de 2020		Mitjana 2019
	Règim general de la SS	Règim especial de treballadors autònoms	Aturats
Agricultura	0	7	0
Indústria	185	*	9,6
Construcció	13	17	0,2
Serveis	64	45	17,8
Total	262	73	29,2

Distribució per sectors de la població activa. * Nombre inferior a 5, dades no proporcionades per IDESCAT

Una altra dada econòmica a posar de relleu és la cria de caps de bestiar. En dades de 2009, hi havia 7033 caps d'aviram, 1571 d'ovins, 500 de porcins i 293 de bovins.

4·2·2. Ocupació del territori

El municipi té una extensió de 34,18 km². Tenint en compte les dades de població abans exposades, n'obtenim una densitat de població de 22 habitants/km². Bona part de la població es concentra al nucli urbà de Castellcir i a les urbanitzacions de la Penyora i del Solà del Boix, però encara es manté el mode d'ocupació tradicional dispers del territori.

Malgrat la profusió de masos, actualment alguns resten deshabitats. No obstant, molts d'ells continuen centrant les tasques d'explotació agropecuària de les seves finques.

4·2·3. Castellcir i el seu entorn

Els municipis que envolten Castellcir (considerant les dues parts del terme, començant pel nord i seguint en el sentit de les agulles del rellotge) són Moià, Collsuspina, Centelles (Osona), Sant Martí de Centelles (Osona), Sant Quirze Safaja, Castellterçol, Monistrol de Calders i Calders.

El principal eix viari que travessa el terme és la carretera BV-1310, que connecta el nucli urbà amb la carretera C-59 al seu pas per Castellterçol. Fora de les carreteres descrites, la resta de comunicacions dins del terme i amb les poblacions del voltant es resol mitjançant una densa xarxa de camins locals, generalment ben pavimentats amb asfalt o tot-ú i amb una amplada, traçat i nivell de manteniment que els fa perfectament transitables amb vehicles turisme. Per l'orografia del terme municipal, la major part d'aquests camins ressegueixen les valls dels torrents de nord a sud, però estan ben connectats entre ells. En determinats punts, els camins inclouen passos a gual per les lleres dels torrents, un factor que cal tenir en compte durant l'època de pluges.

Hi ha una intercomunicació important entre els municipis de la comarca, així com amb altres poblacions de l'entorn. No obstant, aquesta es fa essencialment amb vehicles privats, ja que a Castellcir no hi ha parades de cap mitjà de transport públic. A Castellterçol hi ha les parades de la línia E9 Santa Maria d'Oló-Barcelona (s'arriba a Barcelona en 1 h 40 minuts) i la 710 a Vic (en 1 h 18 minuts)

Mapa del terme de Castellcir, amb ubicació dels principals nuclis de població i la notable manca d'eixos viaris.

4.3. Origen i símbols de Castellcir

4.3.1. Síntesi històrica

Les traces d'ocupació humana més antigues localitzades a l'actual terme de Castellcir corresponen a un conjunt de monuments megalítics de la prehistòria recent (entre el neolític i l'edat de bronze), com el sepulcre del Verdaguer.

No es coneixen fins a la data jaciments d'època ibèrica o romana al municipi (fet que es pot deure més a un buit en la recerca que no pas a un buit poblacional), de manera que el següents referents els trobem a partir de l'edat mitjana.

El Castell de Castellcir (amb el punt de suport de la Torrota dels Moros) i el Castell de Marfà foren, sens dubte, els punts des dels quals es dominà la zona. El turó de Villacís podria conservar també restes d'aquest moment. Posteriorment, s'articulà el poblament de la mà de les esglésies castrals i fundacions primerenques com la de la Tosca i Santa Coloma Sasserra o Sant Andreu. Malgrat que un document de l'any 923 esmenta al terme de Castellcir la vil·la de Cavalls i la vil·la de Corbs, les seves restes no han estat identificades. Els primers assentaments dels quals sí tenim evidències físiques són la Domus de Santa Coloma i la Bauma d'en Roma.

A les darreries del segle XII apareixen els primers masos al terme. Dels esmentats l'any 1192 en la cessió de Castellcir al monestir de l'Estany, n'identifiquem els actuals masos d'Esplugues (llavors de *Bernardi de Spulguis*), del Puig (*de Podio quem tenet Ermesendis Rubea*) i un dels dos de *Torrente*, que correspon a l'actual mas del Bosc.

El nombre de masos va anar en augment en les dècades successives, fins arribar als 40 focs (entre 160 i 20 habitants, segons la projecció) a mitjan segle XIV. No obstant, la Pesta Negra va reduir la població a un terç i, fins i tot, va extingir el llinatge dels Castellcir.

La recuperació paulatina (amb alts i baixos) dels segles següents va anar sempre de la mà del model dispers dels masos, afegint-se'n més als antics que havien sobreviscut. A partir de l'edat moderna entren en joc dos elements més vinculats a l'explotació dels recursos naturals: els molins (com el del Bosc o el d'en Brotons) i les Poues (com la Poua Montserrat o la del Cavaller).

No obstant, no va ser fins al segle XIX que va formar-se el petit nucli de població sobre l'eix de l'anomenat Carrer de l'Amargura, al voltant del qual s'ha desenvolupat l'actual Castellcir. També al segle XIX s'agrega al terme de Castellcir el terme de Marfà, donant lloc a la configuració territorial actual. El conreu de la vinya i les produccions derivades (com l'aiguardent) al segle XIX van tenir a Castellcir un auge (i mateix declivi, degut a la fil·loxera) paral·lel al de la resta del país. En són testimoni les nombroses barraques de vinya conservades.

La història del segle XX i XXI ha suposat per a Castellcir la consolidació (i recent acceleració) del nucli urbà, tot mantenint el sector agroalimentari com a pilar central però modernitzat quant a l'elaboració i distribució. El creixement demogràfic ha anat acompanyat per la dotació de nous serveis i equipaments, sense que això faci perdre les arrels culturals i patrimonials del municipi.

4.3.2. Toponímia

Amb l'abolició dels senyorius, al segle XIX, els antics termes castrals de Castellcir i de Marfà foren fusionats en un sol municipi, que va mantenir el nom del més poblat dels dos.

El topònim de Castellcir, que al·ludeix inequívocament al Castell, és esmentat per primer cop l'any 1014 com "Castellcirvio" a la documentació de Sant Benet de Bages. Posteriorment, n'apareixeran les variants Castello-cirvi, Castro-cirvi o Castro Cervi.

El gentilici és castel·lcirenc/a.

4.3.3. Escut i bandera

L'aprovació oficial de l'escut de Castellcir es va fer mitjançant el Decret 319/1984, del 28/9/1984, de l'Ajuntament de Castellcir, publicat al DOGC número 486 del 16/11/1984.

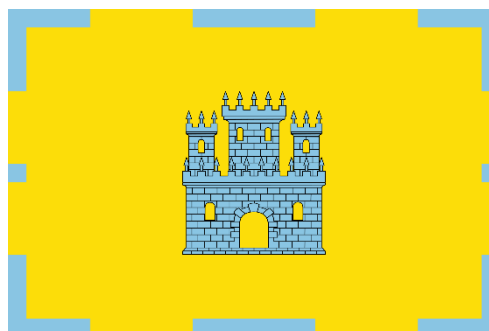
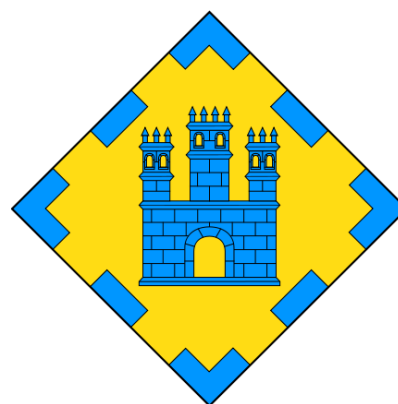
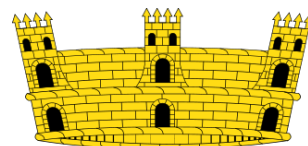
Es tracta d'un escut caironat d'or amb un castell obert d'atzur, amb bordura de vuit peces d'atzur. Per timbre, una corona mural de poble.

Per tant, s'hi recull com a element central el castell, en referència al Castell de Castellcir.

La resolució GRI/2273/2002, de 24/7/2002, aprovava l'establiment de la bandera de Castellcir, publicada al DOGC número 3695 de 8/8/2002.

Es tracta d'una bandera apaïsada, de proporcions dos d'alt per tres de llarg, groga, amb una bordura de vuit peces de color blau clar, de gruix 1/18 de l'alçària del drap; les dels angles, d'alçària 1/4 de la del mateix drap i llargària 1/6 de la del drap; les centrades a les vores superior i inferior, de llargària 1/4; les centrades a les vores de l'asta i del vol, quadrades, i amb el castell obert, blau clar, de l'escut, d'alçària 1/2 de la del drap i amplària 7/24 de la llargària del mateix drap, al centre.

És, doncs, una translació dels mateixos elements presents a l'escut.

Escut i bandera de Castellcir.

4.4. Estat legal de protecció dels béns culturals

La Llei 9/1993, del Patrimoni cultural català, estableix els diferents nivells de protecció assignables als béns culturals. Aquells que gaudeixen de la màxima protecció són denominats béns cultural d'interès nacional (d'ara endavant BCIN). En el cas de Castellcir, n'hi ha tres:

- Castell de Castellcir, amb el número de registre R.I.-51-5246 o 635-MH.
- Torrota dels Moros, amb el número de registre R.I.-51-5247 o 636-MH.
- Castell de Marfà, amb el número de registre R.I.-51-5248 o 637-MH.

Aquestes tres declaracions són fruit de la disposició addicional primera de la Llei 9/1993, que acceptava com a BCIN els béns considerats BIC (bien de interès cultural) de la Llei 16/1985. Al seu torn, la llei del 1985 estipulava en la seva disposició addicional primera que consideraria BIC tots els béns declarats amb anterioritat com a històrico-artístics o inclosos a l'Inventari del patrimoni arqueològic i artístic d'Espanya. Per tant, la norma que rau en la declaració d'ambdós castells és el decret de 22/04/1949 de Protecció dels castells espanyols (BOE 5/05/1949).

El problema habitual de la protecció legal dels castells és que, tractant-se d'una declaració genèrica, no hi ha un expedient específic que aprovi i publiqui els límits als quals és aplicable la protecció. De manera funcional (tot i que sense efecte legal real), s'acostuma a identificar el límit del BCIN amb el límit definit per al bé a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya de la Direcció General d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni.

El següent nivell de protecció que fixa la llei 9/1993 és el de bé cultural d'interès local (BCIL), reservat a aquells béns immobles que no reuneixen els valors propis del BCIN.

Castellcir compta amb una llarga llista de BCIL, fruit de la seva declaració conjunta mitjançant l'*Inventari d'elements de valor patrimonial* inclòs al POUM (aprovat definitivament per la Direcció General d'Ordenació del Territori i Urbanisme el 14 de març de 2013). Al paràgraf introductori s'hi indica que es tracta d'un "inventari dels béns de valor patrimonial que convindria protegir. [...] En qualsevol cas, les especificacions que aquí es recullen s'entenen com criteris orientatius que convindria que el futur Pla Especial de Protecció del Patrimoni hauria de contemplar". Aquesta redacció afebleix l'executivitat dels criteris que tot seguit disposa (essencialment, el requeriment de documentació gràfica i històrica dins els projectes que afectin els béns llistats).

Tot seguit, s'hi desplega el llistat de béns, d'una manera desigual: alguns d'ells tenen una fitxa detallada (amb informació gràfica, localització, descripció del bé i dels valors a protegir, usos admesos i determinacions vinculants). D'altres, són simplement enumerats. A la documentació planimètrica del POUM s'hi annexen dos plànols

d'ordenació amb els elements patrimonials. Donada aquesta casuística heterogènia, representem en la següent taula la informació de cadascun dels béns que figuren a l'inventari:

Nom	Protecció	Fitxa	Llistat	Descripció valors	Perímetre protegit	Al plànol
Castell de la Popa	BCIN	Sí		Sí	25 m no segregables	Sí
Església de Sant Andreu i cementiri	BCIL	Sí		Sí	No	Sí
Santa Coloma Sasserra (església, cementiri i rectoria)	BCIL	Sí		Sí	No	Sí
Esplugues	BCIL	Sí		Sí	No	Sí
La Torrassa dels Moros	BCIN	Sí		Sí	No	Sí
El Molí Nou	BCIL	Sí		Sí	No	
La Talladella	BCIL	Sí		Sí	No	Sí
El Molí d'en Brotons	BCIL	Sí		Sí	No	Sí
El Molí de Marfà	BCIL	Sí		Sí	No	Sí
La Font del poble	BCIL		Sí	No	No	Sí
Zona de Captació d'Aigües	BCIL		Sí	No	No	Sí
Sauva Negra	BCIL i PEIN		Sí	No	No	No
Dolmen	BCIL		Sí	No	No	Sí
Fonts Calents	BCIL		Sí	No	No	Sí
Les Poues	BCIL		Sí	No	No	Sí
Turó de Vilacís	BCIL		Sí	No	No	Sí
Arbre d'interès al pla parcial Guiteras	BCIL		Sí	No	5 m de radi	No
Arbres d'interès a l'avinguda Santa	BCIL		Sí	No	5 m de radi	No

Coloma						
Poua de Sant Gregori	BCIL		Sí	No	No	Sí
Dolmen del Bosc Mitger	BCIL		Sí	No	No	Sí
Font d'en Brotons	BCIL		Sí	No	No	Sí

De tots els béns, doncs, n'hi ha 3 que no estan situats a la cartografia. Els que sí hi són, hi apareixen encerclats, i no perimetrats per un polígon que en delimiti la superfície a protegir, el que resta eficaça a l'instrument. Tan sols aquells dels quals hi ha fitxa tenen una coordenada de referència (en projecció UTM ED 50, deduïm), però en un format escurçat que genera una localització d'1 km².

Així mateix, a les fitxes no s'esmenta el marc legislatiu establert per la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català i els Decrets 276/2005, el 60/2008 i el 35/2010 (referents a les Comissions Territorials del Patrimoni Cultural), en base al qual l'autorització d'intervencions als béns culturals d'interès nacional o del seu canvi d'ús ha d'ésser informada i aprovada pels organismes competents del Departament de Cultura.

A més de la legislació sobre patrimoni, cal considerar el que estipula la Llei d'urbanisme (text refós amb les modificacions introduïdes per la Llei 3/2012). En el seu article 71.1 s'indica que *“Per aconseguir l'efectivitat de les mesures urbanístiques de protecció de monuments, edificis, jardins, paisatges o béns culturals, les administracions competents han d'incloure en un catàleg els béns que calgui protegir. Els catàlegs, juntament amb les normes específiques, i d'acord amb les categories establertes per la legislació sectorial aplicable, són part integrant de la documentació imperativa del pla urbanístic corresponent.”*.

L'article 75 del Decret 305/2006, del reglament d'urbanisme, concreta sobre el catàleg de béns protegits que: *“75.1 El catàleg de béns protegits del pla d'ordenació urbanística municipal determina els béns immobles, singulars o de conjunt, que són objecte de protecció per raó de llurs valors arquitectònics, arqueològics, geològics o, en general, culturals, d'acord amb el què estableix l'article 95 d'aquest Reglament. 75.2 Si el pla d'ordenació urbanística municipal preveu expressament la formulació d'un pla especial urbanístic de protecció del patrimoni arquitectònic o cultural, el catàleg es pot limitar a enumerar i identificar els béns immobles que són objecte de*

protecció, sens perjudici de l'ampliació del catàleg que es pugui produir amb motiu de la formulació i aprovació de l'indicat pla especial..”.

Traslladant aquestes indicacions al cas de Castellcir hem de palesar, d'una banda, que l'inventari no inclou un seguit d'elements que consten als inventaris de la Direcció General d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni:

Inventari del patrimoni arqueològic:

- La casa nova del Verdager
- La Clusella
- Bosc de Can Verdager
- Jaciment Paleontològic de Castellcir
- Riera de Castellcir
- Domus de Santa Coloma

Inventari del patrimoni arquitectònic:

- Castell de Marfà, declarat BCIN.
- Capella de la Concepció de Maria
- Molí del Bosc
- Can Puigdomènec
- Mas el Vilardell
- El Bosc
- Pou de glaç de Can Vilardell
- Pou de Glaç o Poua de la Fàbrega
- Pont de l'Espluga

Quant al patrimoni moble o immaterial, no hi ha cap bé cultural d'Aguilar de Segarra catalogat.

4.5. Equipaments patrimonials

Castellcir només compta amb l'arxiu municipal com a equipament patrimonial, ja que s'hi conserven els fons documentals generats per les diferents administracions municipals.

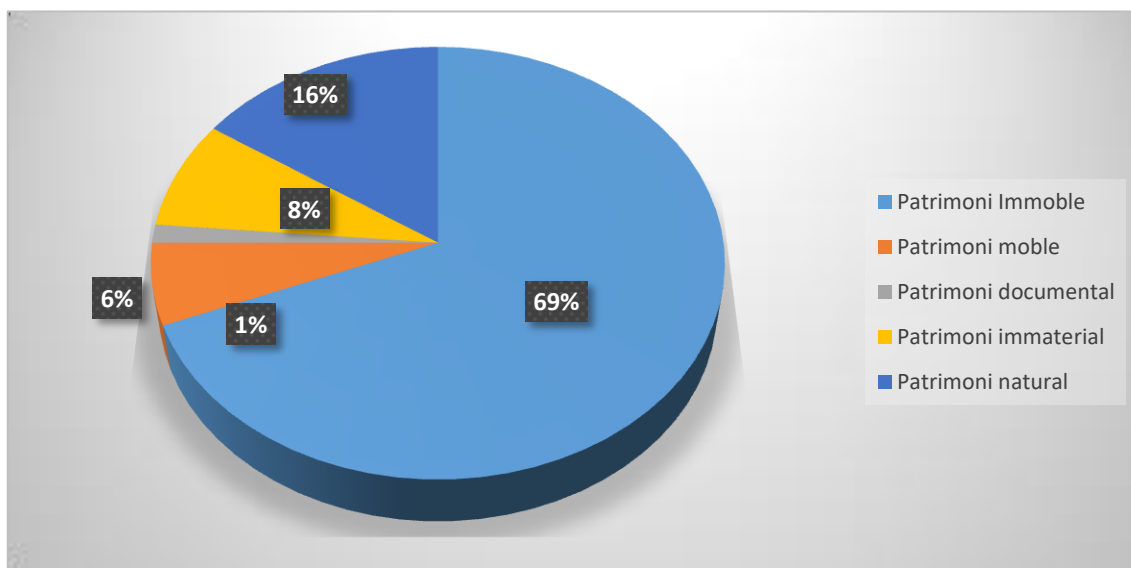
5. Diagnosi

En total, s'han fitxat 148 elements del patrimoni cultural i natural del municipi de Castellcir. En la següent taula es poden observar les dades absolutes i els percentatges tant per àmbits com per tipologies:

ÀMBIT	TIPOLOGIA	Nº ELEMETS	% (Dins àmbit)	% (del total)
PATRIMONI IMMOBLE	1.1 Edificis	75	73,53	50,68
	1.2 Conjunts arquitectònics	4	3,92	2,70
	1.3 Elements arquitectònics	4	3,92	2,70
	1.4 Jaciments arqueològics	8	7,84	5,41
	1.5 Obra Civil	11	10,78	7,43
	TOTAL PATRIMONI IMMOBLE	102	100	68,92
PATRIMONI MOBLE	2.1 Elements urbans	9	100,00	6,08
	2.2 Objectes	0	0,00	0,00
	2.3 Col·leccions	0	0,00	0,00
	TOTAL PATRIMONI MOBLE	9	100	6,08
PATRIMONI DOCUMENTAL	3.1 Fonts d'imatges	0	0,00	0,00
	3.2 Fonts documentals	2	100,00	1,35
	3.3 Fonts bibliogràfics	0	0,00	0,00
	TOTAL PATRIMONI DOCUMENTAL	2	100	1,35
PATRIMONI IMMATERIAL	4.1 Manifestacions festives	4	33,33	2,70
	4.2 Tècniques artesanals	0	0,00	0,00
	4.3 Tradició oral	7	58,33	4,73
	4.4 Música i dansa	1	8,33	0,68
	4.5 Costumari	0	0,00	0,00
	TOTAL PATRIMONI IMMATERIAL	12	100	8,11
PATRIMONI NATURAL	5.1 Zones d'interès	13	56,52	8,78
	5.2 Espècimens botànics	10	43,48	6,76
	TOTAL PATRIMONI NATURAL	23	100	15,54
TOTAL ELEMENTS FITXATS		148		

En destaquen de manera significativa, per la quantitat de fitxes, els elements corresponents a l'àmbit del patrimoni immoble. És interessant remarcar que la segona tipologia més nombrosa dins aquest grup, a molta distància, són els jaciments arqueològics i les obres civils, aquestes últimes degut a la gran presència de fonts tant naturals com canalitzades.

La següent tipologia destacada és el patrimoni natural, i aquí pren rellevància la tant les zones d'interès com els espècimens botànics. És possible que bona part d'aquests

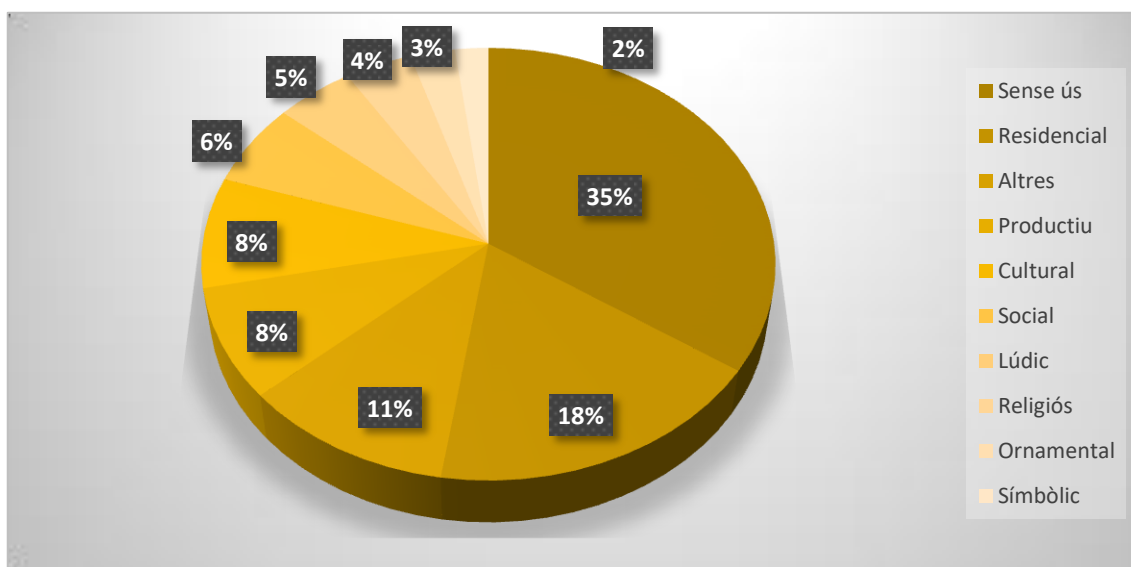

Distribució dels elements fixats per tipologia.

elements siguin desconeguts per la població, però són claus per entendre la singularitat patrimonial del municipi.

En resum dels 148 elements inventariats, 125 corresponen a elements vinculats al patrimoni immoble o natural, els quals a més en molts casos estan estretament relacionats entre si, posant en relleu dos dels potencials patrimonials del municipi.

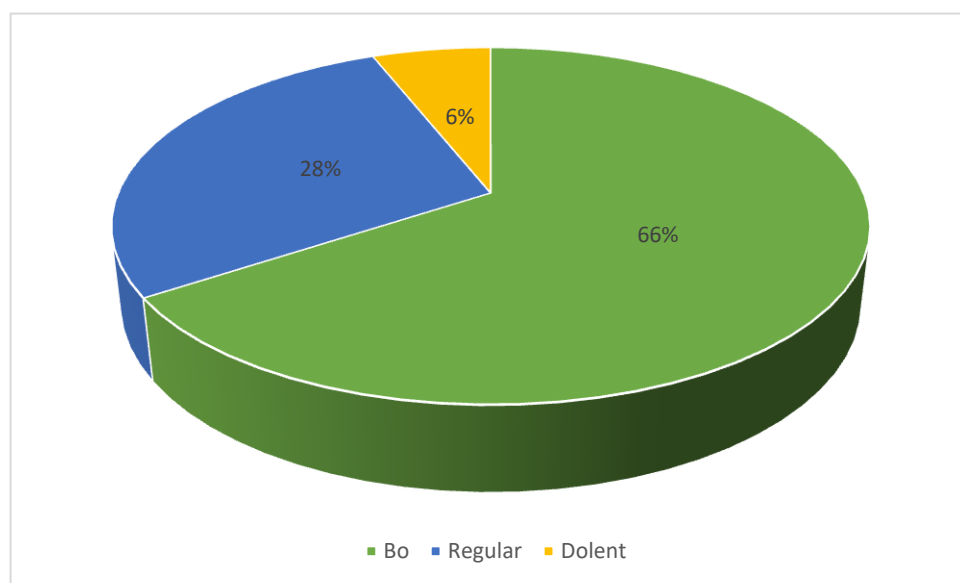
Abans d'aprofundir en la diversa tipologia farem un cop d'ull als usos actuals de tots els elements fixats en base als resultats del gràfic inferior.

Percentatges per usos del conjunt d'elements fixats.

La primera dada que s'obté, és prou significativa, i indica que l'elevat nombre elements sense ús, que representen un 34% del total. Aquets van seguits dels edificis residencials, d' us productiu i cultural, i ja en menor mesura elements de caràcter lúdic, religiós, ornamental o simbòlic. El gràfica inclou un grup heterogeni, que representa el 11% de la mostra i que engloba els elements que no es poden incloure en cap dels grups anteriors com el Veïnat de Santa Coloma Sasserra les Balmes i cova de les Roques Sitjanes o alguns espècimens botànics i fonts.

També volem observar l'estat de conservació del conjunt, detall que es pot veure al gràfic inferior.

En línies generals el patrimoni cultural de Castellcir que es troba en bon estat és la majoria, amb un 66% del total de la mostra. Tot i així el elements en estat regular, i que per tant estan exposats a una desgracio representa un 28% de la mostra, una xifra a tenir en compte. El 6% restant són elements en mal estat de conservació, el que vol dir que la seva recuperació és molt difícil o s'han perdut completament.

5.1. Patrimoni immoble

En la selecció dels elements fitxats de patrimoni immoble, s'ha partit bàsicament del catàleg d'elements protegits del POUM. També s'han consultat els corresponents arxius i inventaris citats en l'apartat de metodologia, especialment l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic i l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de la Direcció General d'Arxius, Biblioteques, Museus i Patrimoni.

En aquesta recerca han estat de gran utilitat els llibres Joan Dantí i Riu i Jaume Ruiz i

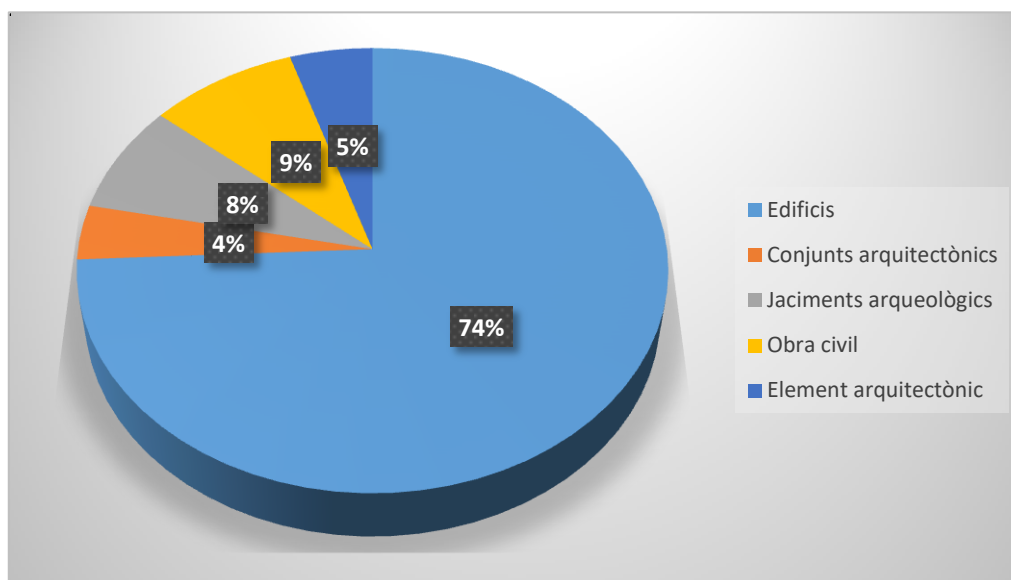
d'Enric Garcia-Pey (vegeu la bibliografia), ja que ens ha permès ampliar el nombre d'elements a fixar, així com també localitzar-ne de nous i dotar de contingut alguns dels elements més enllà de l'estricta descripció tipològica.

Aquests llistats preexistents s'han confrontat amb el treball de camp, incorporant o descartant elements segons les característiques de cadascun.

Com hem dit anteriorment, en el cas del municipi de Castellcir el patrimoni immoble representa la gran majoria dels elements fixats, en concret un 67.79 %. Per tant, creiem que cal fer una anàlisi més detallada per aprofundir en els elements més destacats, alhora que ens permeti arribar a conclusions més àmplies sobre el patrimoni immoble del municipi.

A l'hora de presentar i analitzar els resultats de la recerca, dins l'àmbit del patrimoni immoble hem establert cinc tipologies:

- Edificis. Es tracta d'edificis singulars amb valor monumental, artístic, històric, etnològic, identitari o simbòlic, ja sigui d'ús social, religiós, industrial, militar, etc.
- Conjunts arquitectònics. Diversos edificis que formen un conjunt o estructures complexes compostes per diversos elements construïts.
- Elements arquitectònics. Poden ser elements rellevants d'un edifici: parts singulars d'edificis, elements d'origen arquitectònic que ja no formen part de cap edifici; o estructures arquitectòniques de menor entitat, de caire rural i popular.
- Jaciments arqueològics. Jaciments arqueològics de qualsevol tipus i cronologia. Inclou estructures en estat de ruïna.
- Obra civil. Obres d'enginyeria de caràcter públic o comunal.

Distribució del patrimoni immoble per tipologies.

Percentualment, destaca clarament la tipologia d'edificis, amb un 75%, seguida a molta distància pels jaciments arqueològics i l'obra civil, amb un 8% de la mostra en ambdós casos. Finalment, i amb menor representació, trobem els elements arquitectònics i els conjunts arquitectònics amb un 5% i un 4% respectivament.

A continuació exposarem de manera general, les característiques principals de cada tipologia, tot i que en el cas del municipi que ens ocupa i per raons obvies, aprofundirem en els edificis, i també en els conjunts arquitectònics.

D'aquest últim grup només s'han identificat quatre elements, el Castell de Castellcir, l'Antiga parròquia de Sant Andreu, el Veïnat de Santa Coloma Sasserra i l'Antic carrer de l'Amargura, però són bàsics per conèixer la distribució i nuclis de població del terme municipal, així com també la seva evolució històrica.

A partir d'aquí i un cop entesa la idiosincràsia del municipi aprofundirem en les característiques dels diferents edificis fixats.

5.1.1. Nuclis de població i conjunts arquitectònics

Castellcir és un terme municipal extens, amb un medi físic i una orografia que el condiona. Està dividit en dos sectors distanciat entre si, l'actual nucli urbà, i la Vall de Marfà. Fins a finals del segle XX es caracteritzà per un poblament rural dispers, tot i així s'hi podien distingir petits agrupaments, a redós de les antigues parròquies de Sant Andreu de Castellcir i Santa Coloma Sasserra (que s'estenia fora dels actuals límits municipals), per una banda, i a Sant Pere de Marfà per un altre. A finals del segle passat, l'únic nucli de poblament aglutinat corresponia a les cases arrengrerades al Carrer de l'Amargura, actual carrer Major i on es troben els serveis i equipament municipals.

A la **Vall de Marfà** els elements aglutinadors foren l'església de Sant Pere (*fitxa 98*) i el castell de Marfà (*fitxa 97*), al voltant dels quals, i de manera molt dispersa es van anar establint masos com La Datzira, Les Vinyes, Pujalt o la casa del Coll de Marfà.

El Veïnat articulat entorn a l'església de **Santa Coloma Sasserra** (*fitxa 10*), inclou el cementiri, l'antiga rectoria i el Mas Giol. Històricament també orbitaven al seu voltant les masies de les Berengueres, el Bonifet, Serracaxeta i la Torre de Serracaxeta, així com altres masos que actualment formen part dels municipis de Balenyà, Centelles i Moià.

Per la seva banda, la parròquia de **Sant Andreu** (*fitxa 56*), aglutinava al seu voltant la

rectoria, el mas Can Tomàs i el cementiri. Pertanyien també a aquesta unitat parroquial, denotant així la seva importància, Can Puigdomènec, el Vilardell, Cal Fantasia, Can Sants, Masia d'Esplugues, Cal Jaumet, Can Gregori, Cal Quirze, el Bosc, la Vileta, la Codina, el Puig, Ca l'Antoja, la Roca, Mont-ras, Esplugues, la

Clariana, el Prat, el Mas Montserrat, el Verdeguer, la Casa Nova del Verdeguer, la Talladella i Sant Jeroni.

La parròquia de Sant Andreu es podria considerar l'antic nucli del municipi, format com

Castell i església de Sant Pere de Marfà.

Vista de l'actual C/ Major, l'antic C/ de l'Amaraura.

Coniunt de Santa Coloma Saserra

Parròquia de Sant Andreu, amb els masos de Cal Jaumet i Can Gregori a primer terme.

hem vist per un poblament dispers, en masos. A finals del segle XIX va formar-se el petit nucli de població sobre l'eix del l'anomenat **Carrer de l'Amargura** (*fitxa 58*), i progressivament al voltant d'aquest emplaçament es va desenvolupar l'actual nucli de Castellcir, en detriment de Sant Andreu. Aquest creixement provocà la construcció el 1962 de l'església de Santa Maria i el trasllat del culte de Sant Andreu.

Actualment al carrer Major, l'antic carrer de l'Amargura, es conserven tot un seguit de cases arrelgades vinculades a aquest moment de naixement del nucli actual entorn el segle XVIII-XIX. Entre aquestes cases en destaquen Ca l'Agustí, Cal Bartomeu, Cal Biel, Cal Broca, Cal Carreter, Cal Caseta, Cal Cinto, Cal Cisteller, Cal Martí, Cal Moliner, Cal Pastor, Cal Pujadetes, Cal Salvador, en l'espai de l'actual es va construir l'actual Casa de la Vila, Cal Solanes, Cal Ton, Cal Tori i Cal Tut.

Per últim destaca de manera important el **Castell de Castellcir**, també conegut com Castell de la Popa (*fitxa 8*), se'ns dubte l'element patrimonial emblemàtic del municipi. Al seu voltant, també orbitaven alguns masos com Les Solanes o la Casa Nova del Castell, però amb menor mesura que en el cas de les parròquies.

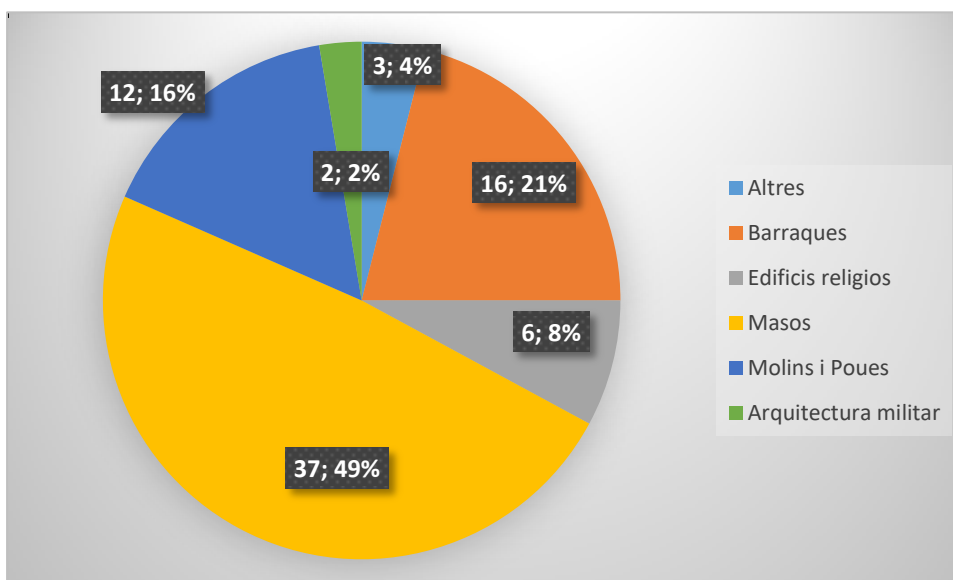
La seva principal funció i d'aquí la seva importància era la defensa de la vall de la riera de Castellcir/ el Tenes. Amb la forma *Castellcirvio*, apareix documentat el 1014 i a partir del 1020 s'abandonà del tot la denominació antiga, passant a *Castell Cir* i *Castellcir*. L'edifici va centrar el terme a partir del segle XI i va denominar el territori.

El poblament de Castellcir doncs, té un origen medieval a redós de les diverses parròquies i els castells. Aquest va anar creixent durant l'edat moderna, però sempre mantenint el poblament dispers, que encara es manté en certa manera a l'actualitat. A finals del segle XVIII i durant el XIX, la població s'aglutinà progressivament entorn el carrer de l'Amargura (actual carrer major). Ja al segle XX la construcció de diverses urbanitzacions en donen la fesomia actual.

5.1.2. Edificis

Dins aquest grup s'han inventariat 76 elements els quals els podem dividir en sis grups en funció de la seva tipologia, tal i com s'observa en el gràfic inferior.

Tipologia d'edificis fixats, en la valoració numèrica, primer apareix el nº d'elements fixats de cada grup, i al costat el percentatge dins la tipologia.

Ja

hem vist en la introducció d'aquest capítol, que els edificis, amb molta diferència són els elements fixats més significatius. És per això, que ens ha semblat necessari, aprofundir una mica més en les seves característiques, ja que ajuden a entendre les particularitats del patrimoni cultural del municipi, i són un dels seus potencials.

a) L'arquitectura popular de les masies: Entre tots aquests elements en destaquen els masos, amb 37 elements fixats, un 49% de la mostra. Això és un clar reflex del tipus de poblament del municipi, dispers, i vinculat principalment a l'explotació agrícola i ramadera.

La distribució d'aquest poblament en masies, cases de pagès i masoveria és un reflex de la seva dedicació agropecuària i es manifesta en una arquitectura popular, simple, de llarga tradició i sense gaires floritures que anirà evolucionant amb el pas del temps i transformant-se segons les necessitats de cada moment.

Repartides per tot el territori, en trobem una major concentració a l'entorn de les parròquies, sobretot a redós de la parròquia de Sant Andreu.

Bona part d'aquestes construccions segueixen l'estructura clàssica de masia, de tres alçades amb planta baixa, pis i golfes. La planta baixa estaria dedicada al bestiar i tasques de producció i emmagatzematge d'eines i aliments, mentre que a la planta del primer pis, la sala noble o de presentació distribueix la resta d'estances, i té la llargada i amplada del cos central. S'ha detectat el manteniment d'aquesta estructura en diverses edificacions com L'Antoja (*fitxa 29*), Can Sants (*fitxa 7*), El Prat (*fitxa 13*), El Puig (*fitxa 14*), Mas Montserrat (*fitxa 37*), la Caseta del Giol (*fitxa 33*), El Sorts (*fitxa 93*), El Verdaguer (*fitxa 63*), Mas La Roca (*fitxa 35*) La casa nova del Castell (*fitxa 132*) o Les Berengueres (*fitxa 147*).

El Prat.

A l'esquerra El Puig, a la dreta la Casa Nova del Castell.

També en trobem algunes edificacions, que tot i seguir el mateix patró bé són més petites, estan molt transformades, o només tenen planta baixa i primer pis a la seva construcció primigènica com Cal Manel (*fitxa 5*), Can Gregori (*fitxa 6*), La Vileta (*fitxa 36*), La Codina (*fitxa 34*), El Serrat (*fitxa 32*), Cal Fantasia (*fitxa 140*), Mont-ras (*fitxa 38*) Serracaixeta (*fitxa 141*), La Datzira (*fitxa 96*) Mas Torroella (*fitxa 25*), Cal Jaumet (*fitxa 30*) o Les Vinyes (*fitxa 146*).

A la part superior esquerra la Vileta, a la dreta La Codina, i a baix La Datzira.

Els masos del Xei (*fitxa 92*), la Casa del Coll de Marfà (*fitxa 108*), Cal Quirze (*fitxa 31*), Pujalt (*fitxa 113*) i Les Solanes (*fitxa 120*) estan enderrocades o amb greus patologies, igual que el Saiolic (*fitxa 110*), tot i que aquest encara conserva la coberta, amb alguns desperfectes.

El Saiolic a l'esquerra, i Pujalt, a la dreta.

En qualsevol cas totes elles han anat patint transformacions al llarg del segle, ampliant els espais i construint annexos tant adossats com independents. Aquesta evolució ha emmascarat en algun cas la construcció primigènia, i en altres casos s'han transformat en grans construccions amb nombroses edificacions associades.

Precisament algunes d'aquestes grans construccions, vuit en concret, estan catalogades a l'Inventari de Patrimoni Arquitectònic, el que denota la importància d'aquest tipus d'edificacions al municipi. Es tracta del Mas El Giol (*fitxa 24*), la Talladella (*fitxa 16*), Masia d'Esplugues (*fitxa 67*), Can Puigdomènc (*fitxa 133*), El Vilardell (*fitxa 92*), la Rectoria de Santa Coloma (*fitxa 26*); l'antiga Rectoria de Sant Andreu (*fitxa 53*) i El Bosc (*fitxa 75*).

El Giol és un casal format a partir d'un primer cos de planta rectangular (orientat est-oest), amb planta baixa i dos pisos amb dos cossos menors adossats i amb obertures amb notables retocs. Esta ubicat a tocar de l'església de Santa Maria Sasserra.

Can Puigdomènc i El Vilardell són un clar exemple del tipus de mas del municipi fermes representants del poblament dispers i rural. El primer correspon a una construcció del segle XVIII, amb tres nivells, de façana emblanquinada i galeria de columnes al pis superior. El segon, datat al segle XVI fou àmpliament transformat als segles XVII i XVIII i conserva un pati que encercla el nucli original.

Les Rectories de Santa Coloma i Sant Andreu, exemplifiquen la ocupació al voltant de l'església, passant en ambdós casos de ser les dependències del rector a masos habitats. En el cas de Sant Andreu, a tocar de la rectoria, i aprofitant part d'aquesta s'aixecà el Mas Tomàs.

La Talladella i el Bosc són d'especial rellevància i podrien considerar-se conjunts arquitectònics. Amb el pas del anys van anar incorporant diferents cossos al que havia estat l'edifici original i ambdues tenen capella pròpia.

La Talladella va ser aixecada al moment de màxim esplendor del municipi, entorn el segle XVI per la família del mateix nom. La construcció patí nombroses transformacions, amb el pas del temps, sobretot vers al segle XVIII-XIX, i són especialment interessants les obertures amb relleus i elements esculpits. A la façana principal té adossada una galeria de dos pisos sostinguda per un pilar de pedra continuat en maons i unes bigues de fusta notables.

El conjunt té amb un accés independent, una capella de planta rectangular i coberta a dues aigües. Data del segle XVIII i es va consagrar a Sant Josep, tot i que modernament és coneguda com la Mare de Déu del Pilar.

La Talladella

El Bosc, correspon a una edificació del segle XVII i es caracteritza per tenir quatre pisos d'alçada amb una galeria porxada. L'edifici sembla que fou un recinte fortificat, i entre les obertures també s'observen relleus i elements esculpits, com la llinda del portal d'accés. A voltant del cos principal hi ha nombrosos annexes, tant adossats com independents, entre els que destaca la pallissa. També té una petita capella independent amb advocació a Concepció de Maria.

El Bosc

Per últim i degut a la seva singularitat destacarem la **Masia d'Esplugues**, que actualment acull un dels Radials de l'Ecomuseu del Moianes.

Aquesta Masia conjuga perfectament els dos potencials patrimonials del municipi els edificis i el medi físic, i és segurament un dels exemples més clars d'aquest binomi. Està construïda sota una balma, a peus de la riera de Fonts Calents, condicionada totalment per la orografia del terreny.

Aixecada entre els segles XVII i XVIII esta articulada en diferents cossos, construïts a mesura que anava creixent l'edifici, i amb dependències excavades directament sobre la roca. Les obertures no segueixen cap tipus de simetria, però si estan definides per llindes i ampits de pedra, algunes motllurades. Davant de l'edificació trobem el pont

Masia d'Esplugues

romànic del mateix nom.

Similar a aquesta edificació, però de menor entitat trobem la Bauma d'En Roma (*fitxa*

148), un mas construït aprofitant l'aflorament rocós. La primera referència és del any 1175 i sembla ser que va ser refugi de bandolers, i des del XVII fou un mas d'ocupació permanent. A l'interior se'n conserven restes del mobiliari, com la llar de foc i diverses estructures de fusta.

Cronològicament trobem en tots els períodes històrics, el que ajuda a entendre l'evolució històrica del municipi. Els primers masos eren a la vall, propers al riu Tenes i segurament sota la protecció del Castell, d'aquests se'n coneixen el d'Esplugues i el del Puig, o l'actual mas del Bosc. Ja al segle XIII trobem la Codina o el Vilardell, i a partir del segle XIV es té referència documental del Prat, La Roca, el Verdaguer o la Talladella.

En època moderna, els estralls de la pesta negra i la crisi del segle XV segurament també passà factura al municipi, tot i que alguns dels masos dels segles anteriors van sobreviure. Al Segle XVII es documenten l'Antoja o les Berengueres i al segle XVIII la Casanova del Castell, Puigdomenèc o les Casetes noves d'en Giol. En aquesta mateixa centúria s'hi afegeixen els molins, tots habitats. Al segle XIX, se'n construeixen de nous com Cal Manel, i la població poc a poc s'aglutina al voltant del carrer de l'Amargura.

b) L'arquitectura religiosa: Al municipi de Castellcir hem comptabilitzat fins a 6 edificis religiosos, un 8% del total de la mostra. En concret es tracta de l'església de Santa Coloma Sasserra (*fitxa 15*); La Capella de la Concepció de Maria (*fitxa 74*); l'Església de Sant Andreu (*fitxa 52*); l'Església de Santa Maria (*fitxa 46*); l'Església de la Mare de Déu de la Tosca (*fitxa 94*) i la Parròquia de Sant Pere de Marfà (*fitxa 98*). A aquestes hi podríem sumar la capella de la Mare de Déu del Pilar de la Talladella i Sant Marti Sarroca del Castell

Tal i com ja hem esmentat més amunt els edificis religiosos han articulat la població del municipi esdevenint l'element generador de petits agrupaments de masos. Aquest és el cas de l'església de Sant Andreu, de Santa Maria Sasserra, Sant Pere de Marfà i de Santa Maria a l'actual nucli urbà. Tot i així també trobem alguna església aïllada, com la de la Mare de Déu de la Tosca, i dues vinculades a casals del Bosc i la Talladella, les capelles de la Mare de Deu del Pilar i de la Concepció de Maria, respectivament.

L'església de Sant Andreu documentada des del segle XI i reformada al segle XIII, era en origen de planta basilical amb tres naus i tres absis, dels que només es

conserva l'absidiola de la banda nord. L'abís actual es quadrat i té un campanar de torre també de planta quadrada. Se situa a 1 km del nucli actual i el conjunt està compostat per la rectoria Vella, el mas de Can Tomàs i el cementiri. Des de l'església són visibles diversos dels masos descrits als capítol anterior.

Església de Sant Andreu

Marfà, va ser un municipi independent fins a mitjans del segle XIX, moment en que entrà a formar part de Castellcir. **L'església de Sant Pere de Marfà**, documentada des dels segle XI i reformada al segle XVIII, en fou l'element aglutinador del seu poblament dispers. Correspon a una petita construcció d'una sola nau amb entrada lateral i campanar de planta quadrada.

A redós de **L'Església de Santa Coloma Sasserra** es va constituir el veïnat del mateix nom, que inclou entre d'altres el Mas Giol, l'antiga Rectoria i el cementiri a banda d'altres elements d'interès patrimonial com les creus o el Roure del Giol. L'església està documentada des de finals del segle X, però la documentació més abundant és dels segles XII i XIII, les reformes dels segle XVII n'ensacaren la construcció original. Correspon a un edifici compostat d'una nau i absis semicircular al qual es van afegir capelles de planta rectangular a banda i banda i una sagristia a

Església de Santa Coloma Saserra..

migdia.

L'església de **Santa Maria**, a l'actual nucli urbà es construí el 1962 fruit del creixement del municipi, ja que les modificacions i els agrupaments de població així ho demandaven, provocant que al final es trasllades la seu de la parròquia de Sant Andreu on és actualment. És una construcció moderna, d'una sola nau amb coberta a una vessant feta de ciment.

L'església de la **Mare de Déu de la Tosca** correspon a un petit edifici aïllat de nau única i absis semicircular que es va originar a inicis del segle XVII, moment de màxim

A l'esquerra l'església de Sant Maria, al nucli urbà. A la dreta l'església aïllada de la Mare de Déu de la Tosca.

esplendor del municipi, probablement substituint un temple preexistent.

c) Arquitectura militar: Sens dubte per la seva rellevància i valor històric l'element patrimonials més emblemàtic del municipi és el Castell de Castellcir (*fitxa 8*), descrit al capítol anterior. Aquí però també hi podríem incloure el castell de Marfà (*fitxa 97*) i les restes al turó de Villacís (*fitxa 131*). Tots tres elements estarien vinculats al control del territori amb una funcionalitat clarament militar i de defensa.

El **castell de Castellcir**, és una construcció documentada a partir del segle XI que va mantenir la seva funcionalitat defensiva fins ben bé el segle XV. Un cop va perdre aquesta funcional va esdevenir masoveria i com a tal es mantingué habitat fins a

gairebé mitjan segle XX. Això ha ajudat a la seva conservació, tot i que les dependències s'habilitessin per les necessitats pròpies de l'explotació agropecuària i ens han arribat força transformades. A l'extrem NE de l'aflorament rocós es conserven els restes de la capella de Sant Martí de la Roca. El Castell té protecció de BCIN 635-MH en qualitat de Monument Històric.

L'edifici denominat com a **castell de Marfà** correspon actualment a un complex d'edificacions majoritàriament d'època moderna. Citat per primer cop el 939, els Marfà en foren possessors al llarg de l'edat mitjana, però l'edifici també tingué un paper en els conflictes bèl·lics d'època moderna. El seu ús com a masia va significar importants transformacions que li donen l'aspecte actual, hi va haver masovers fins a la dècada de 1960, però actualment resta desocupada.

A banda d'aquests elements trobem les restes del **Turó de Villacís** (*fitxa 131*) situades a dalt del turó al que dóna nom, on hi ha vestigis d'una construcció de certa entitat, ensulsiada i coberta per la vegetació. Per les característiques constructives les restes més antigues podrien situar-se vers els segles XII o XIII, però hi ha força ingènites sobre la seva funcionalitat. Les hipòtesis són diverses, des de que corresponen restes del castell conegut com a Castell del Tenes, que són part de les restes de la capella de Sant Miquel d'Argelaguer, o simplement són una construcció totalment desconeguda.

En qualsevol cas, la seva posició estratègica li dona cert caràcter militar i de control territorial, només una intervenció arqueològica aclarir aquestes incògnites per poder classificar aquest element en el grup patrimonial concret.

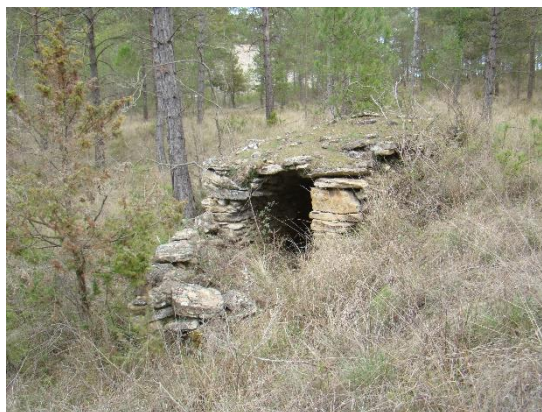
A la imatge superior esquerra, el castell⁴⁶ de Castellcir. A la dreta el castell de Marfà. La imatge inferior mostra les restes de turó de Villacís.

d) Barraques de pedra seca: Aquestes petites construccions s'han de relacionar amb l'activitat agrícola i la humanització del paisatge, a banda d'estar estretament vinculats a un dels motors econòmics del municipi.

En total s'han inventariat 15 elements d'aquest tipus, el 21% de la mostra, tots situats a la Vall de Marfà, excepte la Barraca de marge del Sot d'en Grau (*fitxa 61*) propera a Mont-ras.

Són construccions de pedra seca amb coberta per aproximació de filades i usades per aixopluc o guardar eines agrícoles. La majoria, 7 en total, són estructures de planta circular, en relatiu bon estat de conservació a excepció d'alguns casos com la Barraca del Xei (*fitxa 135* o la de la Soleia de les Sorts (*fitxa 85*) que es troben ensorrades. La Barraca del Camp (*fitxa 87*) i de Serramitja (*fitxa 86*) en falta la coberta.

De la resta en trobem quatre de planta semicircular com la del Torrent de Colljovà (*fitxa 80*), i entre elles la Barraca 7 de Soleia de Serra Mitja 8 (*fitxa 81*) es troba enrosada. Per últim trobem tres barraques de planta quadrangular, la barraca 6 de la Soleia de Serramitja (*fitxa 80*) amb la coberta parcialment ensorrada i les de la de la

A l'esquerra Barraca 1 de la Clusella. a la dreta la Barraca 2 de la Datzira. Datzira 2 (*Fitxa 83*) i la Datzira 3 (*fitxa 84*) en força mal estat de conservació.

e) Construccions vinculades a l'ús de l'aigua, molins i poues: Aquests elements són un clar exemple de l'aprofitament del medi físic que tant condiciona el

municipi, posant de manifest un cop més el seu binomi patrimonial.

En aquest apartat en destaquem dues tipologies, ambdues vinculades a l'aprofitament dels cursos d'aigua. Per una banda els molins, que l'aprofiten l'aigua per generar la força per moure les estructures i d'un altre les poues, que l'utilitzen per a la producció de gel. Se n'han identificat sis elements de cada tipologia i es tracta d'un tipus de patrimoni dispers al llarg del terme, sovint vinculats al diferents masos.

Molins: Els molins hidràulics han estat molt presents al món rural català i funcionaven per la força de l'aigua generada a partir d'un salt d'aigua que movia les pales d'una roda, ja fos vertical u horitzontal. Aquesta mecànica aprofitava el mateix camí de l'aigua i en primer lloc hi havia la resclosa, un tancat artificial construït al llit del riu. S'han documentat nombroses restes de rescloses medievals fetes amb estacades de troncs, gràcies a les incisions fetes sobre la roca. Durant l'època moderna i contemporània, les antigues rescloses, s'aniran substituint per rescloses de pedra. Seguidament l'aigua es canalitzava per un rec que la treia del curs del riu per acumular-la en una bassa adossada a l'edifici del molí. Aquesta acumulació d'aigua era necessària per donar pressió al molí. La necessitat de desguassar l'excés d'aigua de la bassa, abans no es vesses, es feia mitjançant un sobreixidor. Acte seguit, l'aigua de la bassa descendia amb pressió cap a l'interior del molí.

Començaren a generalitzar-se durant l'edat i mitjana i sobretot entre els segles XVII-XIX. A Castellcir, a banda de l'edificació, també es conserven restes de les rescloses, sovint excavades directament a la roca, a excepció del Molí de Marfà, que són de pedra.

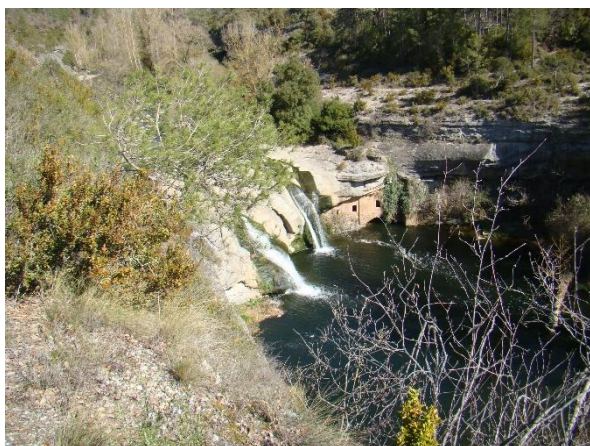
Dels sis molins documentats al municipi, quatre estan catalogats a l'Inventari de patrimoni Arquitectònic del Departament de Cultura.

En trobem tres a la zona de Marfà, El Molí de la Datzira (*fitxa 91*); El Molí de Brotons (*fitxa 100*) i el Molí de Marfà (*fitxa 101*). El primer associat al mas del mateix nom i els

Molí de la Datzira

altres dos estan molt propers entre si i de l'església de la Mare de Déu de la Tosca.

Molí de Brotons

Molí nou del Bosc

Propers al nucli de Castellcir trobem El Molí Nou (*Fitxa 76*); el Molí del Bosc (*fitxa 59*); i el Molí Vell (*fitxa 66*). Sobre les restes del moli vell es va construir la masia del mateix nom, i el molí del Bosc és molt a prop de la Vileta i Can Sants.

En línies generals són construccions sense us, abandonades, parcialment ensulsidees i engolides per la vegetació. Tot i així en molts d'ells encara en són visibles les característiques principals. Se'ns dubte en podríem destacar dos, **el Molí de Brotons**, situat en un paratge espectacular i construït dins una balma encaixada sota un salt d'aigua de la riera de Marfà, que en condiciona l'edifici.

També cal destacar el **Molí Nou**, a tocar de la riera de Castellcir, també en un paratge natural fantàstic i que tot i estar parcialment ensorrat encara conserva molts elements de l'estructura original, com la sala de premsat i les cobertes de la planta baixa fetes amb volta de mig punt.

Les Poues: s'han fitxat sis elements, cinc es troben propers al nucli actual de Castellcir, El pou de Glaç de Can Vilardell (*fitxa 73*); les Berengueres (*fitxa 65*); Poua de Sant Jeroni (*fitxa 136*), Poua del Cavaller (*fitxa 138*) i la Poua Montserrat (*fitxa 142*),

A la imatge superior esquerra la Poua Montserrat. A la dreta la Poua de Can Vilardell. A baix, detall de la poua de les Berengueres.

mentre que la Poua del Saiolic (*fitxa 129*) està situada a la Vall de Marfà. De totes elles, la poua del Vilardell està catalogada en l'Inventari de Patrimoni Arquitectònic, i la del Saiolic, no s'ha pogut localitzar.

La necessitat i costum de conservar gel per a diferents usos ve d'antic i fou a partir de la segona meitat del segle XVI que el seu ús es va generalitzar fins que, entre els segles XVII i XIX, va esdevenir un producte quotidià de primera necessitat, tant per motius gastronòmics com terapèutics. Fou una activitat molt important, clau per a les poblacions fins el descobriment de l'electricitat i la possibilitat de fabricar gel de forma industrial.

La tipologia més comuna i la que segueixen les pouses de Castellcir és les construccions de pedra cobertes per una cúpula, ubicades a prop a vies de comunicació i cursos d'aigua, com la riera de Castellcir, de Marfà o de la Seuva Negra.

Del les pouses conservades a Castellcir es desprèn pel seu nom que estaven vinculades a algun dels masos del municipi, com la del Saiolic, Can Vilardell, Les Berengueres i Sant Jeroni. La Poua Montserrat, per la seva banda està força a prop de la Masia d'Esplugues. Aquesta relació confirma la connexió inseparable entre els diferents elements patrimonials: masies, edificis productius i medi físic.

D'entre elles en destaquen **la Poua de Sant Jeroni** o **la Pou Montserrat**, ambdues perfectament conservades. El Pou de Glaç de Can Vilardell, del Cavaller i **les Berengueres** han perdut la coberta, tot i això, aquesta ultima és una construcció imponent.

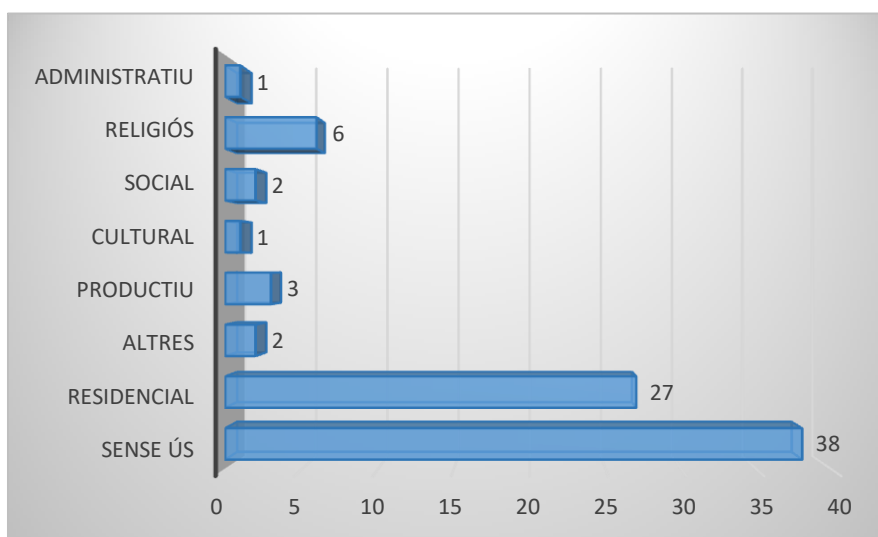
Per últim volem esmentar, que la poua de la Fàbrega, tot i que consta de fitxa en l'inventari de patrimoni arquitectònic pel municipi de Castellcir, durant la realització d'aquest mapa s'ha confirmat que forma part del terme municipal de Castellterçol, tal i com esmentarem al capítol 6 d'aquesta memòria.

f) Equipaments municipals: En aquest últim grup incloem els equipaments municipals en concret la Casa de la Vila (*fitxa 1*) i el Casal (*fitxa 62*) ambdós de

A l'esquerra l'Ajuntament, a la dreta el casal.
construcció moderna i situats al nucli urbà de Castellcir.

Finalment i per aprofundir encara més en el coneixement del conjunt d'elements fitxats com edificis i conjunts arquitectònic, n'analitzem el seu ús en base al gràfic inferior.

Com s'observa es manté la tònica del conjunt de la mostra, destacant els elements sense ús, amb 38 individus dels 80 que componen el grup format per conjunt arquitectònics i edificis. Els elements residencials, son el següent grup destacat i molt per sota en trobem els religiós, culturals, productius etc.

Aquesta dada és, evidencia l'evolució del municipi, que progressivament ha anat abandonat el poblament dispers i les construccions vinculades al medi físic. La població es concentra als espais més propers al nucli i a les noves urbanitzacions, on també trobem actualment les zones productives.

5.1.3. Elements arquitectònics

En aquest grup només hem inclòs 4 elements, tres vinculats a l'aprofitament dels recursos naturals, i l'últim una fornícula a la façana de la casa de la Vil·la.

Per tant, tot i que la mostra és molt petita, tornen a destacar els elements associats al medi físic.

Troblem dues fonts, la de Marfà (*fitxa 114*) i la del Barbot (*fitxa 145*). La primera està encaixada al vessant sud de les Feixes Roges, del qual emanen de manera natural surgències d'aigua. Sis brocs de ferro encaminen l'aigua cap a sengles piques quadrades d'obra, fetes amb maó i pedra. Entre aquesta font i la de la Cova de la font

Font de Marfà

de la Tosca n'hi ha altres dues fonts contemporànies que canalitzen les surgències d'aigua existents.

La **Font del Barbot** també una surgència d'aigua natural, queda estancada en una petita bassa de formació natural que actualment és un abeurador de ramat.

Encara vinculada a l'aprofitament de l'aigua destaca el pou del mas Vilardell (*fitxa 115*) una estructura aèria de planta circular feta amb pedra, en bon estat de conservació.

L'últim element cal cercar-lo a la façana sud de la Casa de la Vila (entre les dues finestres centrals de la primera planta), on hi ha una petita fornícula amb la imatge de Sant Antoni de Pàdua (*fitxa 2*).

Fornícula amb la imatge de Sant Antoni de Pàdua

5.1.4. Jaciments arqueològics

En aquesta categoria trobem les restes o vestigis del passat de qualsevol tipus de cronologia i estructures en estat de ruïna.

Per documentar el patrimoni arqueològic de Castellcir s'ha partit de l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, on s'ha consultat la Carta Arqueològica del municipi (CCAA).

La Carta arqueològica de Castellcir comptabilitza un total de 8 jaciments arqueològics; Bosc de Can Verdaguer (*fitxa 70*); La Casa Nova del Verdaguer (*fitxa 69*); Verdaguer (*fitxa 71*); El Dolmen del Trompo (*fitxa 11*); Domus de Santa Coloma (*Fitxa 11*); La Closella (*fitxa 88*); La Torrota dels Moros (*fitxa 57*) i la Riera de Castellcir (*fitxa 62*)

Tots ells es troben propers al nucli actual de Castellcir, excepte el Dolmen del Trompo i la Closella, situat a la Vall de Marfà. Així mateix el conjunt es pot classificar en dues

úniques categories, jaciments d'època medieval i de la prehistòria recent, dada que dóna informació sobre l'evolució històrica del municipi.

Prehistòria recent, neolític i l'Edat del Bronze: En total s'han catalogat 5 jaciments pertanyents a aquest horitzó cronològic. Tots ells corresponen a monuments megalítics, entre els que destaca el conjunt al voltant del Can Verdaguer, amb 3 dels 5 elements.

La Casa Nova del Verdaguer no fou localitzat, i referències anteriors ja evidenciaven que es trobava en molt mal estat de conservació. Si s'han localitzat els túmuls del Bosc del Verdaguer i el Verdaguer, aquest últim és el que es troba en millor estat de conservació.

El Dolmen del Trompo i la Closella estan situats a Marfà, el primer no s'ha pogut localitzar, i el segon, segurament correspon al millor conservat de tots els monuments

El Verdaguer

megalítics del municipi.

Època medieval: Tot i que només s'han fitxat tres elements d'aquesta cronologia, aquest és sens dubte el període històric més rellevant del municipi. Aquí cal afegir-hi elements classificats com a edificis, com alguns dels masos i molins així com bona part de les esglésies romàniques i els castells.

La Domus de Santa Coloma correspon als vestigis d'un casal datat entre el XII i XIV, que sembla fou parcialment desmuntat vers el segle XVI per a construir el Mas Giol . Per la seva banda el jaciment de la Riera de Castellcir, correspon a tot un conjunt de

retalls a la roca, que podrien formar part de la resclosa d'un molí d'època medieval

Finalment l'element més destacat correspon a la **Torrot del Moros** declarada BCIN-636-MH com a Monument històric. És una estructura de planta circular que conserva una alçada superior als 4 m i té contacte visual amb el Castell de Castellcir el que indicaria que ambdós elements estan relacionats.

Per tant les restes arqueològiques adscrites a l'època medieval venen a confirmar la tipologia del patrimoni del municipi: Masos, aprofitament del medi físic i el Castell de Castellcir.

La Torrot dels Moros

5·1·5. Elements d'obra civil

Finalment, dins de la darrera de les tipologies del patrimoni immoble, que inclou obres d'enginyeria de caràcter públic o comunal, s'han inventariat 7 elements.

Aquí s'han fitxat per una banda els Cementiris parroquials de Santa Coloma Sasserra (*fitxa 9*) i de Sant Andreu (*fitxa 55*). De la resta, hi ha cinc elements associats amb l'aprofitament dels recursos hídrics tant en època moderna com a l'actualitat.

La **Font de Brotons** (*fitxa 95*) , és una construcció de planta quadrada alçada amb grans blocs de pedra que rep l'aigua captada de la riera de Marfà mitjançant un canal picat a la roca i la deriva vers el Molí del mateix nom. També a Marfà trobem la Bassa de l'Om (*fitxa 99*) excavada a terra situada en una cruïlla de camins entre els quals es

troba el GR 177 (que uneix Calders i Moià). El ramat hi té accés per un lateral.

La Font del Roure (*fitxa 123*) i la Font del Molí Vell (*fitxa 144*) se situen prop del nucli de Castellcir. Son dues surgències d'aigua natural, la primera queda embassada en una depressió natural i que és aprofitada com abeurador pel ramat. La segona es troba al nord del mas del mateix nom i ha estat canalitzada.

La **font i el safareig de Can Puigdomènec** (*fitxa 130*) correspon a una construcció d'època contemporània, vinculada al mas del mateix. Actualment no hi brolla aigua, però és un clar exemple de l'aprofitament dels recursos naturals i la humanització del paisatge.

Per últim cal destacar dos fitxes estretament vinculades amb la comunicació del municipi en el passat, el Camí de Sant Andreu (*fitxa 54*) i el **Pont de l'Esplugues** (*fitxa 68*). El primer correspon al camí rural que uneix el nucli principal actual del poble, l'antic Carrer de l'Amargura, amb el seu nucli antic, l'església de Sant Andreu. El Pont, com el seu nom indica es troba situat davant del mas del mateix nom i és d'origen

Safareig de Can Puigdomènec

El Pont d'Esplugues

romànic. Fou construït per travessar la riera de Fonts Calents en aquest punt.

5.2. Patrimoni moble

Dins d'aquest àmbit hem classificat nou elements del patrimoni de Castellcir, tots ells inclosos a la tipologia d'elements urbans.

5.2.1. Element urbà

Dins d'aquest grup però, en podem diferenciar tres tipologies en funció dels seu us.

Elements de caràcter ornamental: S'inclou el monument als grans (*fitxa 64*) i tres plaques commemoratives, una a Josep M. Ballarín i Monset (*fitxa 40*); un altre a l'Any Verdauer (*fitxa 41*) i l'última a Miquel Castenys (*Fitxa 42*).

Tots ells es troben al nucli urbà de castllcir excepte la de Miquel Castenys que està al recinte de Sant Andreu. En tots els casos són elemetns col.locats sobre monoòlits de pedra.

Elements de caràcter simbòlic: Aquí s'inclouen la creu amb fust i podi de pedra de Santa Coloma Sasserra situada a la zona enjardinada entre l'Església i la rectoria i les creus de la Missió de Sant Andreu (*fitxa 43*) i Santa Coloma Sasserra (*fitxa 44*).

Les santes missions eren una sèrie continuada d'activitats religioses en una parròquia o localitat, ja fossin, viacrucis, oracions, processons, misses oficiades missioners, que podria durar més d'un dia. Amb aquestes "Santes Missions" es volia reforçar la fe dels habitants, i daten ja de l'època moderna però n'hi ha un bon nombre també al segle XIX. En aquest cas però cal vincular-les amb el període posterior a al Guerra Civil

A l'esquerra creu del recinte de Santa Coloma Sasserra. A la dreta la Font del Poble.

Espanyola, d'aquí la seva llegenda en castellà, però potser amb el mateix objectiu.

Elements de caràcter lúdic i social: Les dues últimes fitxes d'aquesta tipologia estan vinculades a l'aprofitament de l'aigua, un element recurrent en tot el patrimoni del municipi.

Es tracta de dues fonts situades al nucli urbà, La Font de la Plaça de l'Era (*fitxa 49*) es troba a la plaça, és una construcció moderna i té rajoles decorades pels nens del poble. La Font del poble (*fitxa 50*), es troba a les afores, i era la que donava aigua a les cases del poble antic i servia també de safareig comunitari. Actualment és un lloc de pícnic i de descans.

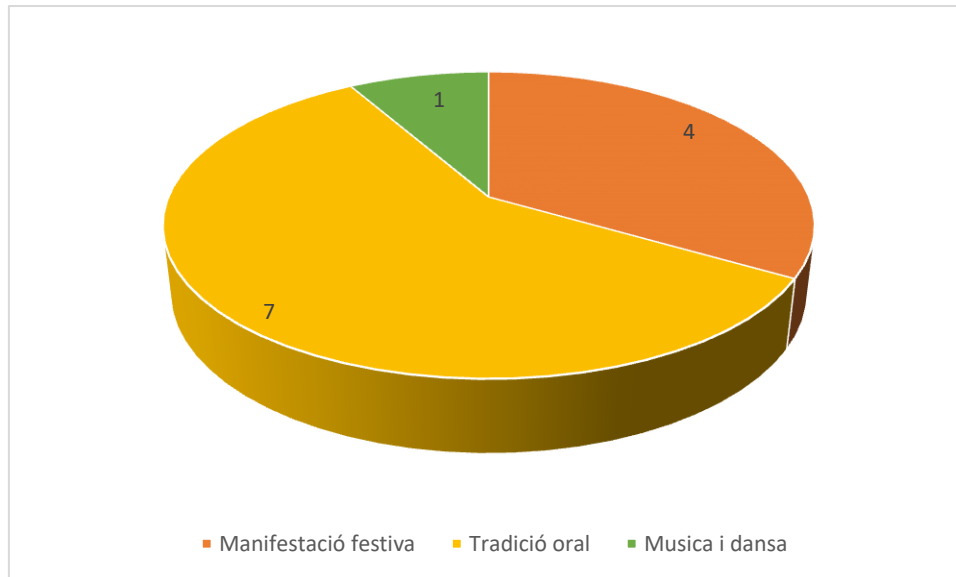
5.3. Patrimoni documental

El patrimoni documental és el menys representatiu del municipi de Castellar amb dos elements catalogats, l'Arxiu municipal (*fitxa 4*), en el qual es conserva els fons documentals generats per les diferents administracions municipals i l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (*fitxa 28*). Aquest custodia bona part de la documentació d'origen eclesiàstic de l'actual municipi de Castellsir, que es distribueix en tres fons: el fons de la Mensa Episcopal, el fons de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria de Besora i el fons de l'Arxiu Parroquial de Sant Andreu de Castellsir.

5.4. Patrimoni immaterial

Els elements pertanyents a aquest àmbit són els més nombrosos després del patrimoni immoble i natural, representant un 8% dels elements inventariats.

S'han inclòs dins el mapa del patrimoni cultural de Castellsir 12 elements, que es poden agrupar en tres tipologies: manifestacions festives, tradició oral i música i dansa, tal i com s'observa en el següent gràfic.

5.4.1. Manifestacions festives

Dins aquesta tipologia s'han inventariat quatre esdeveniments, els quals encara es celebren avui en dia.

La festa major d'estiu (*fitxa 48*). Té lloc al nucli urbà, és en honor a Santa Maria i se celebra el segon cap de setmana d'agost. La festa Sant Andreu, és la festa Major d'hivern (*fitxa 47*); se celebra l'últim cap de setmana de novembre, al recinte de Sant Andreu, s'hi fa una missa i una xocolatada popular. La festa parroquial de santa Coloma Sasserra (*fitxa 79*) és un aplec basat en l'intercanvi de tradicions, i té lloc cada tercer diumenge de Juliol, al prat existent entre l'església, la rectoria i el Roure del Giol. Per últim l'Aplec de Pasqua (*fitxa 3*), un aplec sardanista organitzat per la parròquia de Castellcir.

Pel tant s'observa que n'hi ha una celebració per cada un dels nuclis de població del municipi, tant els antics

Cartell de la Festa Major d'estiu de l'any 2019
com l'actual.

5·4·2. Tradició oral

Hem inclòs 7 elements dins aquesta tipologia, tres llegendes i tres històries, totes relacionades amb indrets o llocs significatius del municipi, molins, pous, el castell i la Torrassa el El Mas Giol o l'entorn de Marfà.

Trobem dues històries entorn el Mas Giol que han passat de generació en generació,

El mas Giol

Els llops i el Mas Giol (*fitxa 19*) i Sant Antoni de Pàdua al roure del Giol (*fitxa 17*).

També hi ha dues llegendes vinculades al castell de Castellcir, la llegenda del senyor de Castellcir (*fitxa 18*) que podria fer-se ressò d'uns fets reals, i el túnel del Castell de Castellcir a la Torrassa (*fitxa 23*).

L'aigua, és l'element present en les següents llegendes, el Pou del Cavaller (*fitxa 22*); i l'agut del Molí de Brotons (*fitxa 21*). També situada a al Vall de Marfà, trobem la llegenda de les Bruixes de Marfà (*fitxa 20*) vinculada amb el mas de La Datzira.

5·4·3. Música i dansa

En aquesta tipologia només podem incloure un element, el Goig a la Llaor de Sant Andreu (*fitxa 129*) escrita per Mn. Sebastià Codina i Padrós, i dedicada a Sant Andreu, advocació de l'església parroquial del primer nucli del municipi.

5.5. Patrimoni natural

Els elements pertanyents a aquest àmbit són els més nombrosos després del patrimoni immoble, representant un 16% dels elements inventariats amb 23 elements fixats.

Tot i que en nombre no sigui molt significatiu si el comparem amb el patrimoni immoble, moltes de les construccions incloses en aquesta tipologia estan directament vinculades amb el patrimoni natural. En destaquen els molins, poues, barraques de vinya o alguns masos com el d'Esplugues, que aprofiten elements naturals per la seva construcció. També s'han descrit diverses surgències d'aigua en alguns dels apartats anteriors, pous o safareigs. Tot un conjunt d'elements que confirma la riquesa hídrica, natural i paisatgística del municipi aprofitada de forma continua al llarg de la seva història.

Dins d'aquest grup es diferencien dues tipologies o categories: els espècimens botànics i les zones d'interès natural.

El primer grup engloba qualsevol individu o espècie vegetal que destaquï per les seves singularitats, ja sigui raresa o àrea de distribució, vulnerabilitat o fragilitat, singularitat o port general de l'individu; mentre que les àrees d'interès són zones d'alt valor ecològic, paisatgístic o cultural.

5.5.1. Espècimens botànics

Hem inclòs en aquesta tipologia un 10 elements, de cinc espècimens diferenciats, el que dóna una idea de la diversitat natural del municipi.

Roures: Hi ha tres espècimens d'aquesta tipologia. El Roure del Giol (fitxa 27) al mas del mateix nom i declarat arbre d'interès local. El Roure Gros del Bosc (fitxa 124) també declarat arbre d'interès local i comarcal. Per últim destacar el Roure gros del pla parcial Guiteres-Torrelles (fitxa 139), proper al nucli a redós del qual s'ha habilitat una

El Roure del Giol

zona de descans.

Pins: També hi ha tres espècimens d'aquesta tipologia. El pi bessó (*fitxa 126*); la pinassa de les tres besses (*fitxa 112*), declarada arbre d'interès comarcal de Catalunya i la Pinassa de la Vall Jussana (*fitxa 128*).

Pinassa de les tres besses a l'esquerra, el pi bessó a la dreta.

Alzines: S'han fitxat dos espessiments l'Alzina de Can Puigdomenèc (*fitxa 125*) al mas del mateix nom, i les Alzines de la Caseta del Giol (*fitxa 39*), molt properes al nucli urbà.

Boixos: Hi ha un sola fitxa per aquest espècimen, que inclou els Boixos de Puigdomènec (*fitxa 137*) situats als terrenys propers al mas i a tocar del safareig i la font del mateix nom.

Faigs: També hi ha una sola fitxa per aquests espècimens, en concret pels Faigs de la Seuva Negra (*fitxa 122*), inclosos dins el PEIN del mateix nom.

5·5·2. Zones d'interès

En aquesta tipologia hem inclòs 13 elements, que responen a quatre tipologies concretes, constatant una vegada més la riquesa natural de Castellcir.

Avencs, balmes i coves: Dins aquest grup s'han d'incloure 8 elements, tots ells associats a cavitats naturals en totes les seves variants. El paisatge de Castellcir a conseqüència de la seva característica geologia, modelada per una hidrografia rica, és ple d'aquest tipus de cavitats.

Entre elles en destaquen la Balma del Molí d'en brotons (*fitxa 89*) tal i com indica el seu nom s'aprofita per a construir-hi aquest edifici. La Balma de la Closella, (*fitxa 119*) també a Marfà, es troba als terrenys del mas del mateix nom, i fou aprofitada com a lloc d'habitatge, encara són visibles restes d'alguns murs. També com a lloc d'habitatge es va aprofitar la Balma del Torrent d'Esplugues (*fitxa 116*). La *Balma del Pademí* (*fitxa 72*) i la Balma i cova de les roques sitjanes (*fitxa 117*) i l'Avenc de Castellcir (*fitxa 118*) són freqüentades per espeleòlegs. Menció a banda mereix la

La Balma d'Esplugues a l'esquerra i la Balma del Pademí a la dreta
petita cavitat del Cau del Llop (*fitxa 149*), d'aquí el seu nom.

Per últim dins el grup de cavitats cal ressenyar la Cova de la Font Tosca (*fitxa 90*) i les **Fonts Calents** (*fitxa 78*). De la primera neix la font del mateix nom que brolla directament de la roca i la segona, se'ns dubte una de les més significatives, és un paratge natural que té com a eix vertebrador la riera de Fonts Calents. Aquí hi trobem la font i balma del mateix nom, on hi ha una zona de descans i una imatge de al Verge de Fàtima. És una zona freqüentada per excursionistes i està inclosa en una de les

Jaciments Paleontològics: Castellcir compta amb un jaciment paleontològic (*fitxa 111*) del bartonià (de fa 40,4 a 37,2 milions d'anys) de tipus marí, que forma part de la formació Calcàries de Collsuspina. La fauna que s'hi troba són diversos tipus de nummulits, uns foraminífers d'aigua salada i càlida.

Jaciment Paleontològic

Paratges: Són nombrosos i abundants el paratges d'interès al municipi, boscos, rieres, torrenteres, salts d'aigua, etc, sovint aprofitats per l'ocupació humana, com la zona del molí de Brotons, el Mas d'Esplugues a Fonts Calents o el Paratge a l'entorn del Molí Nou (*fitxa 77*).

Aquest últim, inclòs en aquest capítol, és de fàcil accés i es combina amb les restes del molí i de la resclosa excava a la roca de la llera de la riera, zones boscoses, espais oberts, cursos d'aigua i balms esdevenint un clar exemple de la riquesa natural.

Paratge entorn el Molí Nou.

El municipi també té zones boscoses d'interès el PEIN Sauva Negra (*fitxa 121*) i part dels seus terrenys s'integren en el PEIN del Moianès i la Riera de Muntanyola (*fitxa 102*). El PEIN s'estén per 6 dels municipis del Moianès més Avinyó (Bages) i Muntanyola (Osona). Vegetació abundant, fauna autòctona i geologia càrstica són alguns dels elements més destacats.

La zona de captació d'aigües (*fitxa 51*) travessa el municipi en sentit nord sud, i que ha estat i és un element importantíssim per l'abastiment d'aigua del municipi. Adequat i habilitat en algun punt pel gaudi, tanca el conjunt de fitxes que representen la riquesa paisatgística del municipi.

PEIN de la Seuva Negra

Fonts: Dins aquest grup i en aquesta tipologia una única font, però se n'han fixat moltes altres, que en funció del seu estat o característiques s'han inclòs en altres tipologies d'aquest mapa.

incloem la Font de l'Om (*fitxa 143*) una surgència d'aigua natural que acumula les aigües en una bassa formada per diferents afloraments rocosos. Es troba en un entorn boscós i les aigües estancades estan plenes de la fauna pròpia d'aquest tipus d'embaraments. S'utilitza com abeurador pel bestiar.

Font de l'Om

6. Elements fixats i no fixats

Als apartats anteriors s'han exposat els criteris metodològics i s'ha desgranat per tipologies els 148 elements fixats. Per tal de facilitar-ne la localització, a l'annex 1 aportem tres llistats dels mateixos, ordenats respectivament pels següents criteris: per número de fitxa, per tipologia i per denominació.

En aquest capítol hi llistem els 36 elements visitats però no fixats, degut als motius que s'especifiquen en cada cas.

Fora del terme

Aplec a Collsuspina

Collsuspina

Paratge del Torrent de Fàbrega

Moià

Barraca 1

Monistrol de Calders

Barraca 1 de la Baga de la Coma	Monistrol de Calders
Barraca 4 del torrent de Colljovà	Monistrol de Calders
Barraca F	Monistrol de Calders
El Molí Nou	Castellterçol
El Pedrós	Castellterçol
El Saiol	Castellterçol
La Saleta	Moià
Poua de davant de Cal Murri	Castellterçol
Salt del Candeler	Moià
Serramitja	Moià
Pou de la Vinyota	Castellterçol
Font de la Vinyota	Castellterçol
Balma de la Vinyota	Castellterçol
Roure Gros del Fabregar	Centelles
Poua de la Fàbrega	Castellterçol
Gorg de la Vinyota	Castellterçol

Manca d'entitat

Casa del guarda
 El Bonifet
 La casa nova del Verdaguer
 Sopar de veïns
 Les cases de fusta
 La Casa Nova de la Vileta
 La Clariana
 Sant Jeroni
 La Tuna

Manca d'informació suficient

Casalot del Castell
 Pollancre de la Clusella
 Torre de Serracaixeta
 El Biot, Font de la Roca
 Poua de la Vileta
 Font del Molí
 Molí del Mig.
 Poua de Serratacó

7. Bibliografia i netgrafia

ANGLADA I BAYÉS, Manuel; BOLÒS I MASCLANS, Jordi; PLADEVALL I FONT, Antoni. "La Torrasa dels Moros". A Catalunya romànica. XVIII. El Vallès Occidental. El Vallès Oriental. Barcelona: Enciclopèdia catalana, 1991.

ALMAGRO, M.; SERRA RÀFOLS, J. de C.; COLOMINAS, J. Carta Arqueològica de España: Barcelona. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Diego Velázquez, 1945.

AYMAMÍ DOMINGO; G., PALLARÈS PERSONAT, J. (1994): "Els molins hidràulics del Moianès i de la Riera de Caldes". Arxiu Bibliogràfic Excursionista de la UEC (31):1-119. Unió Excursionista de Catalunya de Barcelona.

BATISTA NOGUERA, R. (1961): *Sepulcros megalíticos de la comarca del Moyanés*. Barcelona: Diputación Provincial de Barcelona. Instituto de Prehistoria y Arqueología, 1961. (Corpus de sepulcros megalíticos. España; Fascículo 1).

BOLÒS, J; ANGLADA, M; PLADEVALL, A. Vilacís. Catalunya romànica. Enciclopedia.cat

BORRÀS, J.; MIÑARRO, JM.; TALAVERA, F. (1980): Catàleg Espeleològic de Catalunya (vol. 6): el Baix Empordà, el Gironès, la Selva, l'Osona, el Vallès Oriental i el Maresme: 290 pp. Ed. Políglota. Barcelona.

CAMPOY, G.; DURAN, A.; JURADO, R. (2006): *Llegendes dels castells del Vallès Oriental*. Barcelona: Marge Books.

CATALÀ I ROCA, P. (1967-1979): *Els castells catalans*. Barcelona: Rafael Dalmau, v. 6. Revisada.

COLOMINAS ROCA, J.; GUDIOL RICART, J. M. Sepulcres megalítics de l'Ausetània. Barcelona: [s.n.]; Impremta de la Casa de la Caritat, 1923. Separata de: Quaderns d'Estudi, vol. XV, núm. 57.

D.A. (2006) Estudi d'Impacte Ambiental Projecte modificat embassament de regulació Riera de Castellcir (2006). Àrea de coneixement i recerca. Memòria número 6569.

D.A. (2007) Memòria d'intervenció arqueològica a l'embassament de regulació de la riera de Castellcir. Servei d'Arqueologia. Mem. Memòria número 6937

DANTÍ, J., CANTARELL, C. i CORNELLAS, P. (2007): *Els pous de glaç al Vallès Oriental*. Consell Comarcal Vallès Oriental, Granollers.

DANTÍ I RIU, J.; RUIZ I CALONJA, J. *Castellcir*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor, 1993. (Col·lecció Camí Reial, núm. 2).

(2010): *El Vell cementiri de Santa Coloma Sasserra: recull de dades i reportatge de les obres d'arranjament*. Castellcir : Fundació Esteve Torrentó i Rius],

ERILL I PINYOT, G.; GUAL I PURTÍ, J; MANENT I ORISTRELL, LI. (2006): *Monistrol de Calders: El poble dels pagesos enginyers*. Moià-Monistrol de Calders: Gràfiques Ister. Ajuntament de Monistrol de Calders. Col·lecció Pedra i aigua, 1.

ESCOLÀ, O. (1986): "L'avenc de Castellcir o el Forat del Castell", a *Palestra*, 33: 18. Portaveu del GEMI. Moià.

FARRÉS MALIAN, F.; STAID-STAADT, J.L. "Moluscos eocenos de la plana de Vic. 1ª Nota adicional". Acta Geológica Hispánica. p.1-111.

GARCIA-PEY, E. (2005): *Castellcir. Recull onomàstic*. Barcelona: Societat d'Onomàstica - Institut Cartogràfic de Catalunya. Col·lecció Monografies, núm. 29.

GAVÍN, J. M. (1990): *Vallès Oriental*. Barcelona: Arxiu Gavín i Editorial Pòrtic. Inventari d'esglésies, 23.

GÓMEZ, J. "Decàpodes fòssils". Museu de Geologia. Catàleg de col·leccions. 1.

MARTÍN COLLIGA, A. "De la cultura de los 'Sepulcros de Fosa' al grupo de 'Veraza' en el Vallès". Estudios de la Antigüedad. 2, p.p. 3-57.

PERARNAU I LLORENS, J.; PIÑERO I SUBIRANA, J. (1993): *Monistrol de Calders. La seva història i el seu patrimoni*. Monistrol de Calders: Ajuntament de Monistrol de Calders.

PERICOT GARCIA, L. (1925): *La civilización megalítica catalana y la cultura pirenaica*. Barcelona: Universidad de Barcelona. Facultad de Filosofía y Letras.

PERICOT GARCIA, L. (1950): *Los sepulcros megalíticos catalanes y la cultura pirenaica*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto de Estudios Pirenaicos. (Monografías del Instituto de Estudios Pirenaicos. Prehistoria y Arqueología; 31).

PLADEVALL FONT, A. "Els casals del Congost i de Santa Coloma: Notícies històriques dels llinatges i dels seus patrimonis". AUSA. Vol. 6 (1970), 64-65, p.p. 186-193.

PLADEVALL FONT, A. "Un altre "castell" a Castellcir: la domus o casa forta de Santa Coloma". Full Informatiu de Castellcir.

PLADEVALL FONT, A. (1991): *Castellterçol*. Història de la vila i el seu terme. Castellterçol: Ajuntament de Castellterçol; Vic: Eumo. (Entorn; 20).

PLADEVALL FONT, A (dir.) (1991): *Catalunya romànica. Vallès Occidental, Vallès Oriental*. 1a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1991. p.460 p.. Revisada.

PLADEVALL i FONT, A. "Programa de la Festa Major. 1973 i 1982". A: "El Casal de Santa Coloma". Vic.

PLADEVALL I FONT, A. «Els casals del Congost i de Santa Coloma». AUSA, [en línia], 2006, Vol. 6, Núm. 64, pp. 186-93,

PLANS MAESTRA, J (2009): *Arquitectura tradicional rural en pedra seca a la comarca del Bages*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca de cultura popular Valeri Serra i Boldú, 20). Barcelona-Rubí

REGUANT, S. (1967): *El Eoceno marino de Vic (Barcelona): investigaciones estratégicas en el borde meridional de la Depresión del Ebro*. Barcelona. (Memorias del Instituto Geológico y Minero de España; LXVIII), p.1 - 350. Tesi doctoral.

RODRÍGUEZ LARA, J. L. (2009): *Aproximació a la Toponímia del Moianès*. Rafael Dalmau, 2009 (Col·lecció "Camí Ral", núm. 30).

SERRA I SELLARÉS, F.; ERILL I PINYOT, G. (2009): *La darrera victòria de l'exèrcit català: La batalla de Talamanca*. Sant Vicenç de Castellet: Farell Editors. (Col·lecció Nostra Història, 12).

TANTIÑÁ FAJA, M. (2017): *Extraordinari Moianès*. Moià: Winihard Gràfics S.L. P.

TARTER I FONTS, R. (2012): *La vall de Marfà: Aproximació històrica*. Moià: Autor.

http://mediambient.gencat.cat/ca/05_ambits_dactuacio/patrimoni_natural/senp_catalunya/espais_sistema/comarques_centrales/msm

http://mediambient.gencat.cat/ca/05_ambits_dactuacio/patrimoni_natural/senp_catalunya/espais_sistema/comarques_centrales/svn

http://mediambient.gencat.cat/web/.content/home/ambits_dactuacio/patrimoni_natural/senp_catalunya/el_sistema/plans_especials_de_proteccio_del_medi_natural_i_del_paisatge/plans_delimitacio/fitxers_estatics/turons_plana_auetana_sauva_negra_gallifa_moianes.pdf

http://mediambient.gencat.cat/web/.content/home/ambits_dactuacio/patrimoni_natural/arbres-monumentals/arbres-ingulars/catam_amcluc_2016.pdf

http://parcsnaturals.gencat.cat/web/.content/home/coneixeu-nos/arbres_monumentals/arbres_monumentals_fitxes/moianes/roure-giol/am4205501_Roure_Giol.pdf

<http://patrimonifestiu.cultura.gencat.cat/Aplec-de-Pasqua-Castellcir>

<http://wikipedra.catpaisatge.net>

<http://www.abev.net/arxiu.html>

<http://www.castellcir.cat>

<http://www.castellcir.cat/el-municipi/gaudeix-de-castellcir/rutes/esplugues-i-fonts-calents.html>

<http://www.castellcir.cat/el-municipi/guia-del-municipi/equipaments/casal.html>
<http://www.espeleoindex.com>

<http://www.quimera.info/avui/tribuna/AntoniPadua.htm>

<http://xam.diba.cat/wiki/arxiu-municipal-de-castellcir?x>

https://ca.wikipedia.org/wiki/Boixos_de_Puigdom%C3%A8s

https://ca.wikipedia.org/wiki/Casa_de_Coll_de_Marf%C3%A0
https://ca.wikipedia.org/wiki/El_Saiolic

[https://ca.wikipedia.org/wiki/El_Xei_\(Marf%C3%A0\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/El_Xei_(Marf%C3%A0))

[https://ca.wikipedia.org/wiki/Els_Sorts_\(Marf%C3%A0\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Els_Sorts_(Marf%C3%A0))

https://ca.wikipedia.org/wiki/La_Datzira

[https://ca.wikipedia.org/wiki/Les_Berengueres_\(Castellcir\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Les_Berengueres_(Castellcir))

[https://ca.wikipedia.org/wiki/Les_Solanes_\(Castellcir\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Les_Solanes_(Castellcir))

<https://ca.wikipedia.org/wiki/Marf%C3%A0>

https://ca.wikipedia.org/wiki/Pi_Bess%C3%B3

https://ca.wikipedia.org/wiki/Pinassa_de_la_Vall_Jussana

https://ca.wikipedia.org/wiki/Pou_Cavaller

https://ca.wikipedia.org/wiki/Poua_Montserrat

[https://ca.wikipedia.org/wiki/Pujalt_\(Marf%C3%A0\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Pujalt_(Marf%C3%A0))

https://ca.wikipedia.org/wiki/Roure_Gros_del_Bosc

<https://excursionismecientific.wordpress.com/2013/02/07/fonts-del-giol/>

<https://www.castellscatalans.cat/imatges/castellcir.pdf>

<https://www.poblesdecatalunya.cat/element.php?e=9828>

<https://www.raco.cat/index.php/Ausa/article/view/38834/38701>

**Diputació
Barcelona**

Comte d'Urgell, 187
Edifici del Relotge
08036 Barcelona
Tel. 934 022 566
Fax 934 022 825
o.patrimonio@diba.cat
www.diba.cat/opc